

O‘QISH KITOBI

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik

Sakkizinchi nashr

*O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi
vazirligi tasdiqlagan*

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2011

УДК: 372.416.2
ББК 81.2.О'з.—922.
О'—30

M u a l l i f - t u z u v c h i l a r :

T. G'AFFOROVA, E. SHODMONOV, G. ESHTURDIYEVA

Mas'ul muharrir: **S. Matchonov**, p.f.d., Nizomiy nomidagi
TDPU professori.

Taqrizchilar: **Sh. Yo'ldosheva**, p.f.n., Nizomiy nomidagi
TDPU dotsenti;

N. Ahmedova, RTM boshlang'ich ta'lim
bo'limi boshlig'i;

M. Umarova, Toshkent shahar 144-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Davlat budget mablag'lari hisobidan chop etildi. Bepul.

O'—30 O'qish kitobi: 1-sinf uchun darslik / Muallif-tu-
zuvchilar: T. G'afforova, E. Shodmonov, G. Eshtur-
diyeva; Mas'ul muharrir: S. Matchonov. — T.:
«Sharq», 2011. — 128 b.

1. G'afforova T., muallif-tuzuvchi.

УДК: 372.416.2
ББК 81.2.О'з.—922.

ISBN 978-9943-00-031-5

© «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi
Bosh tahririyati, 2003, 2011.

**Farzandlarimiz bizdan ko'ra kuch-
li, bilimli, dono va albatta baxtli
bo'lishlari shart.**

ISLOM KARIMOV

**O'ZBEKISTON –
MENING VATANIM**

Vatan — bu...

Po'lat Mo'min

Vatan deganim bu —
Yurak deganim,
Yurakka Vatanim
Kerak deganim.

Vatan deganim bu —
Yurak deganim,
Birov-biroviga
Kerak deganim.

Aslida Vatan bu —
Tug'ilgan joyim,
Birinchi qadamim
Yetgan qo'rg'onim.

◆ She'rni yod oling.

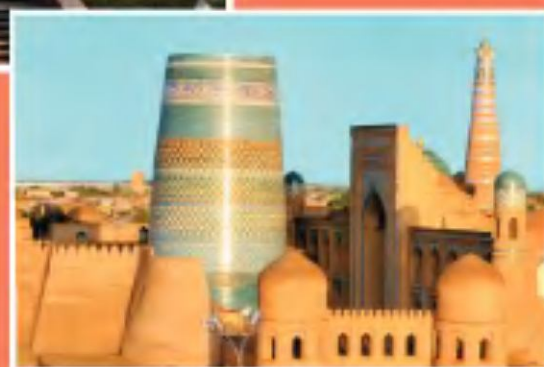
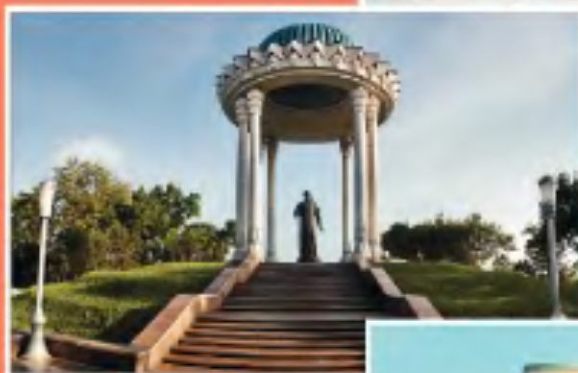
Savol:

Vatan deganda nimani tushunasiz?

Maqol:

- Vatani borning baxti bor.

Buyuklar vatani

Qutlibeka Rahimboyeva

O'zbekiston ulug' odamlari — shoir-u olimlari, atoqli davlat arboblari bilan dunyoga mashhur.

Amir Temur bizning yurtimizni obod qilgan. Madrasalar, saroylar, yo'llar qurdirgan, bog'lar barpo qildirgan. Temur bobomiz har qarich yerni asrashni ham o'rgatgan.

Ulug'bek bobomiz osmondagi yulduzlarni sanagan. Har bir yulduzning joyini aniqlagan.

Alisher Navoiy juda ko'p she'r va rivoyatlar yozgan. Biz tilimizning boyligini Navoiy bobomizdan o'rganamiz.

Savollar:

1. Buyuk bobolarimiz haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Buyuk ajdodlarimizdan yana kimlarni bilasiz?

Maqol:

- Ona yurti — oltin beshigi.

O'zbekiston askarlari

Odil Abdurahmon

Mustaqil o'z yurtida
Posbon erur askarlar.
Faxrlanib qo'rishar,
Vatanini asrarlar.

Jismoniy ta'lim erur
Jangovarlik mash'ali.
Chiqar erta o'zbekning
Generali, marshali.

◆ She'rni ifodali o'qing.

Savol:

14-yanvar qanday kun?

Maqol:

- Ona yurti omon bo'lsa,
Rangi ro'ying somon bo'lmas.

Tez aytish:

- Bahodir bayroqni Botirga berdimi,
Botir Bahodirga bayroqni berdimi?

Ota rozi — Vatan rozi

Eson Rahimov

Yaxshi farzand ona yerning
Jon fidosi, deydilar.
Yaxshi farzand dono elning
Ko'z ziyosi, deydilar.

Ota rozi — Vatan rozi,
O'g'lonlarim, qizlarim.
Vatan rozi — ota rozi,
Yashang, o'chmas izlarim.

◆ **She'rni yod oling.**

Savol:

Kimlar yaxshi farzand deyiladi?

Suv — shifo

Erkin Malik

Ravshan shifokor ko'rigidan o'tayotganda, uning kurak suyaklari qiyshiq o'sayotganligi ma'lum bo'lib qoldi.

— Endi nima qilamiz, do'xtir, — xavotirga tushdi dadasi.

— Oldini olsa bo'ladi, buning uchun o'g'lingiz suzish bilan shug'ullanishi kerak.

— Suv sovuq-ku, — deb yubordi Ravshan shoshib.

— Sen xavotir olma, — dedi shifokor kulib, — shahrimizda shunday suv havzalari — basseynlar borki, qishda ham suvi yozdagidek iliq bo'ladi.

Ota-bola xursand bo'lib, shifokor tavsiya etgan «Jar» sport saroyini izlab ketishdi.

Savollar:

1. Shifokor nega Ravshanga suzishga qatnashishni maslahat berdi?
2. Sportning yana qanday turlarini bilasiz?

Qish

Tursunboy Adashboyev

Shudgor uzra uvullar
Ayoz bobo bo'roni.
Mehmon bo'ldi qish fasli
Oq choyshabga o'ranib.

Bundan buyon ko'cha-ko'yda
Piyma, etik g'archillar.
Tinim bermas chanalarga
Shokir, Ra'no, Barchinlar.

Savol:

Qish fasli sizga nimasi bilan yoqadi?

Maqol:

- Qish g'amini yozda ye.

Topishmoqlar:

- Qishda terlab ishlaydi,
Boshqa mahal qishlaydi.
(pəçka)

- Tunukani chertadi,
Kesaklarni kertadi.
Biroz «sho'xlik» qilgach u,
Yerga singib ketadi.
(l,op)

- Qish chog'i kapalaklar
Uchib yurar osmonda.
Qiziq, yo'qolib qolar
Asfaltga qo'ngan onda.
(qorarcha)

Tez aytish:

- Qishda kishmish pishmasmish,
Kishmish pishsa, qishmasmish.

Oy allasi

Odil Abdurahmon

Oy ona emish,
Bolasi — yulduz.
Alla aytarmish:
— Oppog'im qunduz,
Ko'zim nurini
Senga tutdim-o,
Otangday bo'l, deb,
Yo'ling kutdim-o.
Otam qayda, deb
So'rama, bolam,
Otang — Quyoshdan
Bahramand olam.

◆ She'zni ifodali o'qing.

Savollar:

1. Oy-ona bolasi yulduzga nimalar haqida so'zladi?
2. Quyosh, oy, yulduzlar kimlarga o'xshatilgan?

Charxpalak

Shoyim Bo'tayev

(Ertakdan parcha)

Usta o'ziga tekkan tangalarni sanab ham o'tirmadi. Charxpalak uchun zarur narsalarga sarflay boshladi.

Tez orada Muqaddas Chashma arig'i-da ajoyib charxpalak paydo bo'ldi. U tun-u kun birdek aylanib, narigi sohilga ham suv chiqarib bera boshladi.

Charxpalak kosachalari navbatma-navbat tepaga chiqib, pastga tushib aylana-verdi. Barchasi nov¹ga birdek suv quyib turdi.

¹ Nov — suv oqishi uchun mo'ljallangan maxsus qurilma, tarnov.

Ustaning charxpalakdan ko'ngli to'ldi.
Narigi sohil qishloqlarini obodon-
lashtirish uchun yana ko'plab charx-
palaklar kerak bo'lar edi. Usta tun-u
kun tinim bilmay ter to'kib ishlardi.

Savollar:

1. Usta o'ziga tekkan tangalarni nimaga sarfladi?
2. Qayerda charxpalak paydo bo'ldi?
3. Charxpalak qanday vazifani bajardi?

Tez aytish:

- Qo'ng'iroq qo'g'irchoqniki, qo'zi-
choqniki?

Topishmoq:

- Yungi igna,
Burni tugma.
Ko'zi munchoq,
Bag'ri yumshoq.

Vatan

Miraziz A'zam

Vatan — bizning uyimiz,
Vatan — bizning ko'chamiz,
Soylardagi suvimiz,
Maza qilib ichamiz.

Vatan — bizning tog'imiz,
Olma-anor bog'imiz,
Bug'doy, arpa dalamiz,
O'ynab maza qilamiz.

Oltin to'la konimiz,
Tandir to'la nonimiz.
Vatan — maktab-onamiz,
O'qishni o'rganamiz.

◆ She'rni ifodali o'qing.

Savollar:

1. Sizning vatanningiz qayer?
2. O'zingiz yashaydigan shahar, qishloq, mahalla, ko'cha nomlarini ayting.

Quyoshdan erta turib

Yo'ldosh Sulaymon

Toza havo —
Tanga davo,
Kutaman tongni,
Tinglab dildan
Poytaxtimdan
Yangragan bongni.

Yotsa Omon,
Uyg'otaman:
— Tur, uka, qani —

Qulochni yoz,
Bajarsak soz
Badantarbiyani.

Bizdan oyim
Xursand doim,
So'zlar:
— Qo'zilar,
Hamma sog'liq
Shunga bog'liq,
Bo'y ham cho'zilar!

◆ She'rni yod oling.

Savollar:

1. Uyqudan qachon turish kerak?
2. Ertalab nima bilan shug'ullanish zarur?
3. Nega badantarbiya bilan shug'ullanasiz?

Tez aytish:

- Qo'chqor kecha ko'chat ko'chirdi.

BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Qator katakchalarini unli harflar qo'yib to'ldirsangiz, kitobingizning shu bo'limiga oid gap kelib chiqadi.

	1		l		g'	b		k		
2	t		g'		l	g		n		
3		z	b		k		s	t		n
4	b		y		k	l			r	
	5	v		t		n				

1. Munajjim bobomiz. 2. Dunyoga kelishni bildiruvchi soʻz. 3. Vatanimiz nomi. 4 va 5. Ikkinchi darsingiz mavzusi.

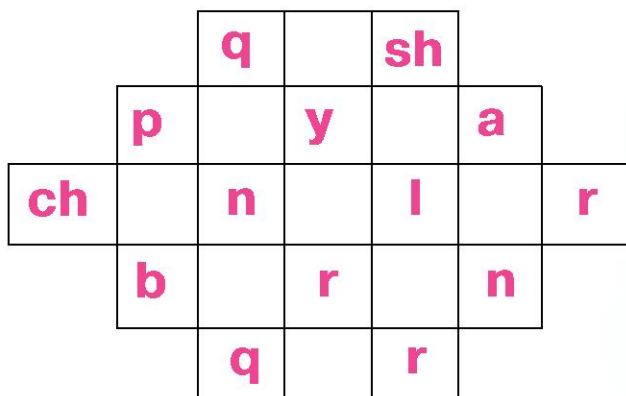
Rebus

«Oy allasi» she'ri asosida rebusni yeching.

Boshqotirma

«Qish» she'ridagi so'zlardan foydalanib, katakchalarni to'ldiring.

Savol va topshiriqlar:

1. Buyuk ajdodlarimizdan kimlar haqida bilib oldingiz?
2. «Vatan — bu...» she'rini yoddan aytib bering.
3. Shoir «Ota rozi — Vatan rozi» deganda nimani nazarda tutgan?
4. Qishda diyorumiz tabiatida qanday o'zgarishlar bo'ladi?
5. Charxpalak qanday vazifani bajaradi?

BIZ — BUYUKLAR AVLODI

Amir Temur

Muhammad Ali

Sohibqiron Amir Temur bobomiz buyuk davlatga asos solgan. Ona yurtimiz Turkiston diyorini butun dunyoga tanitgan. «Kuch — adolatda» so'zlari uning uzugida hamisha yarqirab turgan.

Bobomiz millat, Vatan sharafiga hamma narsadan baland qo'ygan. «Olamni adl va ehson bilan obod etibmen», — degan. U bunyodkor, ilm-fan homiysi va kuchli sarkarda bo'lgan. Zukko va donishmand Amir Temur betakror siymodir.

Amir Temur o'g'itlari

1. Do'stlik haqida:

- Yaxshini yomon kunda sina.
- Sodiq va vafodor do'st o'z do'stini ranjitmaydi.
- Birliksiz kuch bo'lmas.

2. Aql va adolat haqida:

- Kuch — adolatda.
- Oq bo'lsang, ont ichma.
- Qo'rqmasang, yov qochar.
- Boshga qilich kelsa-da, rost so'zla.

Savollar:

1. Amir Temur bobomiz ona yurtimiz uchun qanday xizmatlar qilgan?
2. Amir Temur bobomiz nimani hamma narsadan baland qo'ygan?
3. Siz kimni do'st deb hisoblaysiz?
4. To'g'riso'zlik deganda nimani tushunasiz?

G'azal mulkinging sultoni

Bobomiz Alisher Navoiy buyuk shoir, olim va davlat arbobi bo'lgan. Besh-olti yoshidayoq ko'p she'rlarni yod olgan.

Bobomiz bizga juda ko'p asarlar yozib qoldirgan. Bu ulug' zot shoirlarning sultoni bo'lgan.

Alisher Navoiyning hikmatli so'zlari

- Bilmaganni so'rab o'rgangan olim, orlanib so'ramagan o'ziga zolim.
- Oz-oz o'rganib dono bo'lur, qatra-qatra yig'ilib daryo bo'lur.

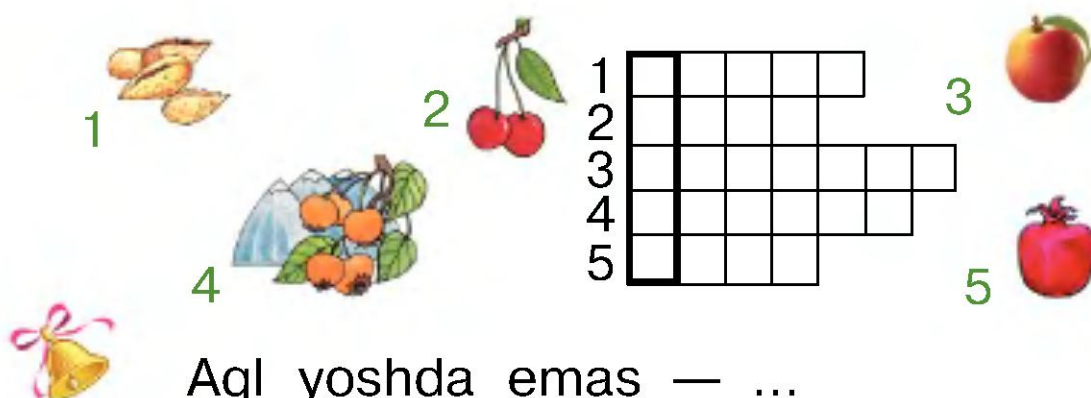
- Yaxshi kishi yomonlarga ham yaxshiligini unutmas.
- Yaxshilikni bilmasang, yaxshilarga qo'shil.

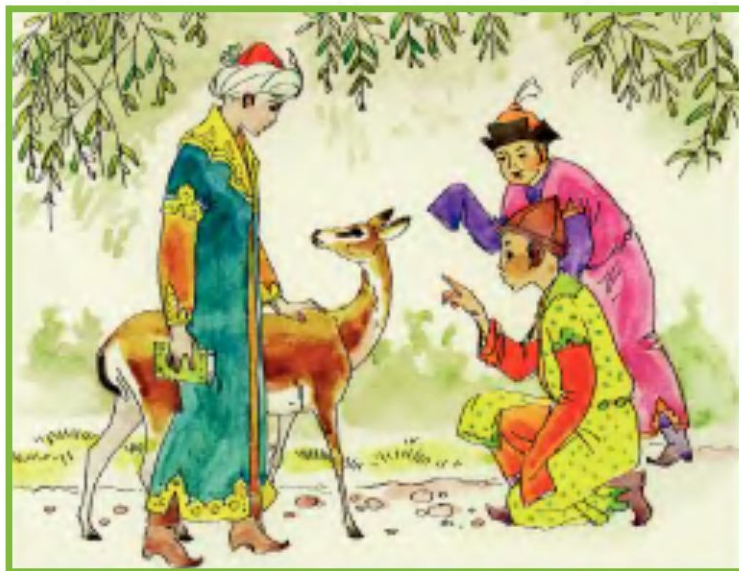
Savol va topshiriqlar:

1. Alisher Navoiy haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Alisher Navoiy aytgan hikmatli so'zlarni yod oling.
3. O'zingiz bilgan hikmatli so'zlarni ayting.

Boshqotirma

Mevalar rasmidan foydalanib boshqotirmaning yechsangiz, bosh harflardan maqolning davomini o'qiysiz.

Alisherning yoshligi

Oybek

Kiyik Alisherni hidladi. Erkalanib surkaldi.

— Seni tanir ekan, qurmagur, xo‘b o‘rgatibsan o‘zingga, — dedi bolalardan biri.

— Rost, qoyilman! — deya ma‘qulladi ikkinchi bola.

— Tog‘am, ermak bo‘lsin, deb dashtdan olib kelgan edilar. Mo‘-mo‘, birpasgina jim tur, — dedi kiyikni erkalab Alisher.

— Suluvligini qaranglar! Go'shti ham lazzatlidir-a? Katta bo'lsam ovchi bo'lgumdir.

— Ov qilmoq, merganlik — ermak narsa, lekin eng zo'r zaruriyat maktabidir. Turmushning ko'p sirlarini maktab o'rgatadi, — dedi Alisher.

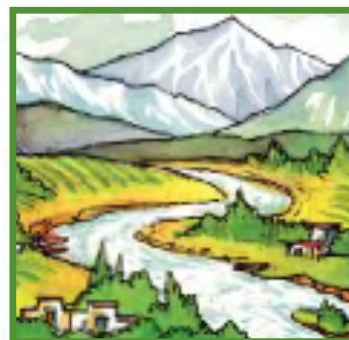
Savollar:

1. Kiyikni Alisherga kim olib kelgan edi?
2. Alisherning do'sti kim bo'lishni orzu qildi?
3. Alisher hayotda nimani zaruriyat deb bildi?
4. Nima uchun maktab zaruriyat ekan?

Topishmoqlar:

- O'rkach-o'rkach tuyalar
Bir-biriga suyalar.
Qimir etmas yil, asr,
Bag'rida xazina, sir.

- Oyna emas, jimirlar,
Tek turolmas, qimirlar.

Non isi

(Rivoyat)

Bir kuni Husayn Boyqaro:

— Dunyodagi eng xushbo'y narsani keltiring, — deb qolibdi. Unga quchoq-quchoq gul keltirishibdi. Sulton:

— Yo'q, — debdi.

Vazirlar nima qilishni bilmay, o'ylayverib boshlari qotibdi. Oxiri topolmasdan Ali-sheer Navoiyga murojaat qilishibdi.

Navoiy bir savat non bilan saroyga yetib boribdi. Bir zumda saroyni non isi tutibdi.

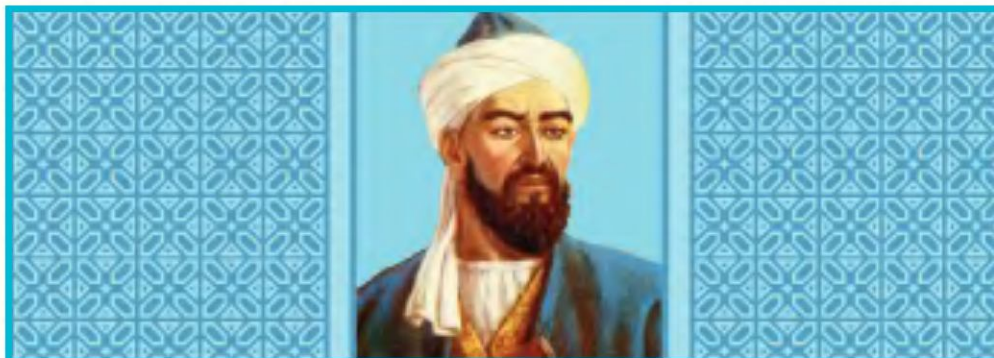
— Rahmat, do'stim, — debdi Husayn Boyqaro nonni ko'rib, — yangi yopilgan non isini istayotgan edim, topib kelibsiz.

Savollar:

1. Husayn Boyqaro nima keltirishni buyurdi?
2. Vazirlar kimga murojaat qilishdi?
3. Navoiy saroyga nima olib bordi? Darslikdan o'qib bering.

Maqol: Keksalik — donishmandlik.

Abu Ali ibn Sino

Ibn Sino dunyoga mashhur hakim va olimdir. Asli ismlari Husayn bo'lgan. Yoshligidan ilmga, tabobatga qiziqqan. Bobomiz o'z kitoblari bilan dunyo tibbiyot ilmiga asos solgan.

Abu Ali ibn Sino davolayotgan kasallarga shunday degan: «Biz uch tarafmiz — men, sen va kasallik. Agar sen men tarafga o'tib olsang, u yengiladi. Agar u tomonga o'tib olsang, ikkalangni yengishim qiyin».

Savollar:

1. Abu Ali ibn Sino haqida nimalarni bildingiz?

2. U kishi bemorlarga nima degan?

Kitobga mehr

Mirkarim Osim

Husayn ertalab bozorni aylanib yurgan edi. Ko'zi kitob ushlab turgan bir kam-pirga tushdi.

— Onajon, kitobingizni soturmisiz?

— Ha, juda yaxshi kitob.

Yigitcha bor puliga kitobni sotib oldi. Uni varaqlay boshladi. Bu kitobda Husaynni qiziqtirgan savollarga javob bor edi. Husayn bu kitobni kechasi bilan uxlamay o'qib chiqdi. Onasi — Sitora-bonu o'g'liga mehr ko'zi bilan boqdi.

Savollar:

1. Husayn kitobni yaxshi ko'rishini nimadan bilib oldingiz?
2. Sizlarni qanday kitoblar qiziqtiradi?

Topishmoq:

- Qat-qat qatlama,
Aqling bo'lsa, tashlama.

Buyuk munajjim

Mirzo Ulug'bek ham podshoh, ham olim edi. U kishi Amir Temurning nevarasi bo'lgan.

Mirzo Ulug'bek o'n besh yoshidan boshlab podshohlik qilgan. Qirq yillik podshohlik davrida ko'p savob ishlarni amalga oshirgan. Samarqandda rasadxona qurdirgan. Rasadxonada osmon, oy, yulduzlar kuzatilgan.

Shuning uchun u kishini buyuk munajjim, olim va shoh deyishadi.

Savollar:

1. Mirzo Ulug'bek kim bo'lgan?
2. Ulug'bek bobomiz necha yoshda podshoh bo'lgan?

Shoh va shoir

Bobur Mirzo Andijonda tug'ilgan. Uzoq yillar Hindistonda shohlik qilgan. Bizga ko'p kitob yozib qoldirgan. Shuning uchun ham uni shoh va shoir deyishadi.

«Boburnoma» kitobida bobomiz o'z boshidan o'tkazgan voqealarni yozgan. Unda tog'lar, gullar, qushlar, hayvonlar haqidagi o'z fikrlarini yozib qoldirgan.

Savollar:

1. Bobur Mirzo haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. «Boburnoma» kitobida nimalar haqida yozilgan ekan?

Ona sabog'i

G'iyos Komilov

Yoz oxirlab borayotgan damlar. Osmon ko'zguday tiniq, musaffo. Yetti yashar mitti Zahiriddin onajonisining yonginasida. Ona-bola o'zaro suhbatlashadilar. Hozir farzandi derazadan ko'kka boqib qolgan edi. U osmondagi uyum-uyum paxtani eslatuvchi bulutlarga javdirab qarardi.

— Aziz onajon, — dedi jajji Bobur. — Shu bulutlarni qo'l bilan ushlab bo'ladimi?

— Voy, bolajonim! — kuladi onasi. — Momiq emaski, qo'l bilan tutib bo'lsa. Ular suv zarralari-ku. Faqat bug' holatida. Bug'lardan esa bulutlar paydo bo'ladi. Ular yomg'ir yoki qorga aylanib yog'ayotgandagina qo'lingizni tutsangiz...

— Ha-a-a... angladim, angladim.

Savollar:

1. Bobur onajonisiga qanday savol berdi?
2. Onasi nima deb javob qildi? Onaning javobini kitobdan o'qib bering.
3. Siz ham bulutlarni kuzatganmisiz?

Topishmoqlar:

- Tikuvchiga o'rtoq o'zi,
Bittagina jajji ko'zi.

- Yoz, kuz bo'yi chirqillab,
Don tashiydi pirillab.

Tez aytish:

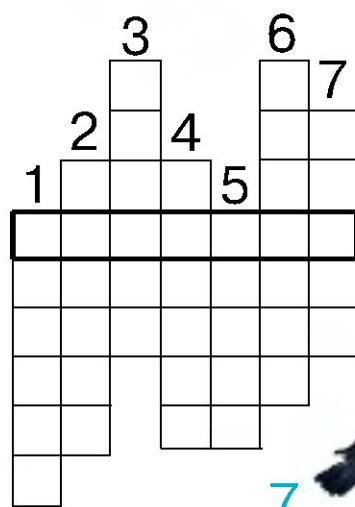
- Eshik oldida buloq,
Buloqdan suv ichar uloq,
Uloqcha — uzun quloq.

BO'LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

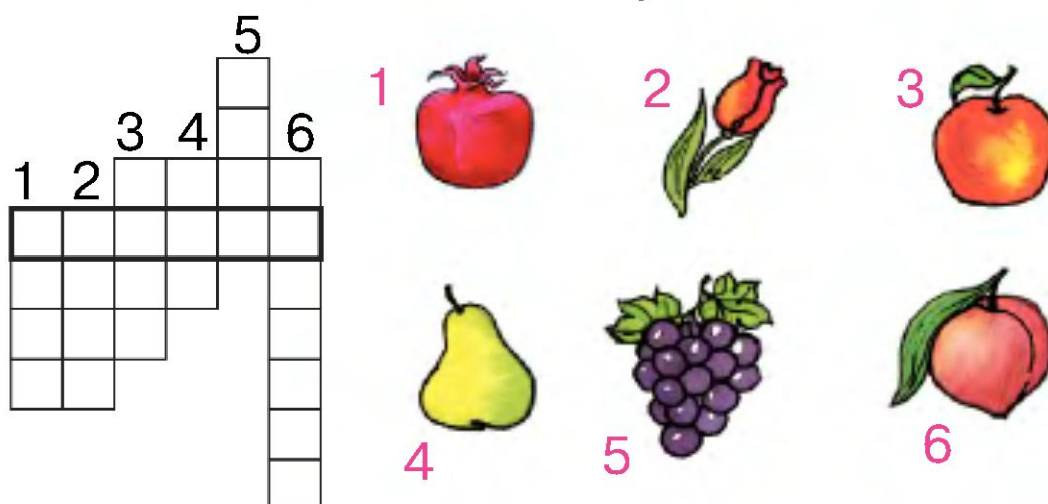
Katakchalarni to'g'ri to'ldirsangiz, «kabutar» so'zi kelib chiqadi.

1. Darslikdagi qaysi matnda kabutar haqida so'z boradi?
2. Qaysi qushlar qishda bizning yurtda qoladi? Qaysi qushlar uchib ketadi?

Boshqotirma

Katakchalarni to'g'ri to'ldirsangiz, «alloma» so'zi kelib chiqadi.

Savol va topshiriqlar:

1. Bu bo'limda kimlar haqida o'qidik?
2. Amir Temur o'gitlarini yoddan ayting.
3. Amir Temur bobomizning uzuklarida qanday so'zlar yozilgan ekan?
4. Alisher Navoiy haqida nimalarni bilib oldingiz?
5. Ibn Sino yoshligida ko'proq nimaga qiziqqan ekan?
6. Ulug'bek bobomiz kim bo'lgan?
7. Bobur onasidan qanday saboq oldi?

KO'KLAM — YASHARDI OLAM

Bahor kelgach

Tursunboy Adashboyev

Qish qorini supurdi,
Quyosh nurin ufurdi,
Yalpiz hidi gupurdi,
Bahor kelgach.

Chaqmoq ko'kda yong'oq chaqdi,
Qizg'aldoqlar selda oqdi,
Mayin shamol
Bizga yoqdi,
Bahor kelgach.

◆ She'rni ifodali o'qing.

Savol:

Bahorda tabiatda qanday o'zgarishlar bo'ladi?

Lola

Hamid Olimjon

Lola bog'chaga chiqib
Kechga qadar gul terdi.
Etak-etak to'pladi,
Har kungidan mo'l terdi.

Sochiga gul bog'ladi,
Chakkasiga taqdi gul.
Yelkalaridan tashlab
Gulga ko'mildi butkul.

So'ngra uyga keldi-yu,
Birpas yotib dam oldi.
Kiprigi yumildi-yu,
Gul kabi uxlab qoldi.

◆ **She'rni ifodali o'qing.**

Savollar:

1. Lola qayerga bordi?
2. Uyga kelgach nima qildi?

Ona allasi

(Rivoyat)

Qadim zamonda bir podshoh bo'lgan ekan. U bir kuni qo'shiqchilarni chaqiribdi. Ularga navbatma-navbat kuylashni buyuribdi. Qo'shig'i yoqmaganlarni jazolabdi. Axiyri bir onaxonni keltiribdilar. U alla aytishni boshlabdi.

Podshoh esa qo'shiqni eshitib, yumyum yig'labdi. Bu kuy unga munis onajonini, beg'ubor bolaligini eslatibdi. Shuningdek, bu allada xalqning orzu-armonlari ham bayon etilgan ekan:

Senga qo'ydim yaxshi ot, alla,
Yaxshi niyatdir murod, alla.
Yurt-u elga suyansang, alla,
Senga bo'lg'usi qanot, alla.

Savollar:

1. Podshoh nimani buyuribdi?
2. Onaxon qanday qo'shiq kuylabdi?
3. Nima uchun podshoh yig'labdi?

Mehribon oyijonim

Po'lat Mo'min

Juda ham a'losiz, oyijon,
Juda ham donosiz, oyijon.
Siz meni qo'zim, deb sevasiz,
Nur to'la ko'zim, deb sevasiz,
Oyijon, oyijon, oyijon.

Siz meni barchaga yaxshilab,
Quchasiz o'rgilib, erkalab.
Shu aziz boshimni silaysiz,
Menga baxt, omonlik tilaysiz,
Oyijon, oyijon, oyijon.

◆ She'ni yod oling.

Savollar:

1. Onajonlar bayrami qachon nishonlanadi?
2. Oyijoningizni qanday tabriklaysiz?

Topishmoqlar:

- Aytsalar oyim bizga,
Uyqu keladi ko'zga.
(alla)

- Na boshi bor, na tani,
Na joni, na vatani.
Eshitsa biror ovoz,
Javob qaytarar showvoz.
(aks sado)

Bekinmachoq

Anvar Obidjon

Birgalashib uch o'ртоq —
Men, Aziza va Qo'shoq,
Keng lolazor qo'ynida
O'ynardik bekinmachoq.

Bekinmoqchi bo'lsam men,
Har lola imlab sekin —
Deydi: «Kelaqol, o'g'lon,
Bizning makonga bekin».

◆ **She'ni yod oling.**

Savollar:

1. Lolalar qaysi faslda ochiladi?
2. Bahorda yana qanday gullar ochiladi?

Navro'z bayrami

Navro'z — yangi kun degani. 21-mart — Navro'z bayrami. Navro'zda tabiat uyg'onadi. Birinchi bo'lib chuchmo-ma, boychechaklar ochiladi. Onalarimiz Navro'zda sumalak pishiradilar. Yalpiz, jag'jag', ismaloq kabi ko'katlardan terib, ko'k somsalar yopadilar. Bayramda turli tomoshalar bo'ladi. Navro'z bayramida ko'chatlar ekilib, hovli-joylar supuriladi. Ko'chalar tozalanib, yasatiladi. Urishganlar yarashadilar. Hamma birgalikda o'ynab-kuladi.

Navro'z keldi, soz keldi,
Turna keldi, g'oz keldi.
Yam-yashil chorbog'lardan
Bulbulday ovoz keldi.

(Xalq qo'shig'i)

Savol va topshiriqlar:

1. Navro'z qachon bayram qilinadi?
2. Navro'zni odamlar qanday nishonlaydilar?
3. Taomlarga solinadigan ko'katlar nomini ayting.

Topishmoqlar:

- Oq sandig'im ochildi,
Olamga nur sochildi.

- Dum-dumaloq barkash non,
Ko'k yuzida suzadi.

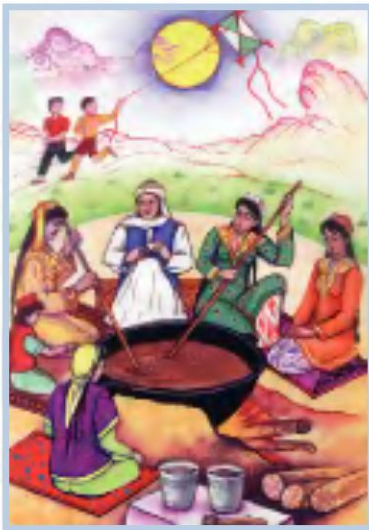
Tez aytish:

- Gulsara gulzor oralab gul sanadi.

Navro‘z

Rauf Tolib

Ko‘hna Turon elida
Navro‘zi olam.
Yellar tutar qo‘limdan:
«Qani, yur, oshnam!»
Nur sochadi mo‘l-u ko‘l
Navro‘z quyoshi.
Sayilgohda yurtimning
Keksa-yu yoshi.
Qozonlarda sumalak,
Yoziq dasturxon.
Navro‘z bayram
muborak,
Ey, O‘zbekiston!

◆ She‘rni yod oling.

Savollar:

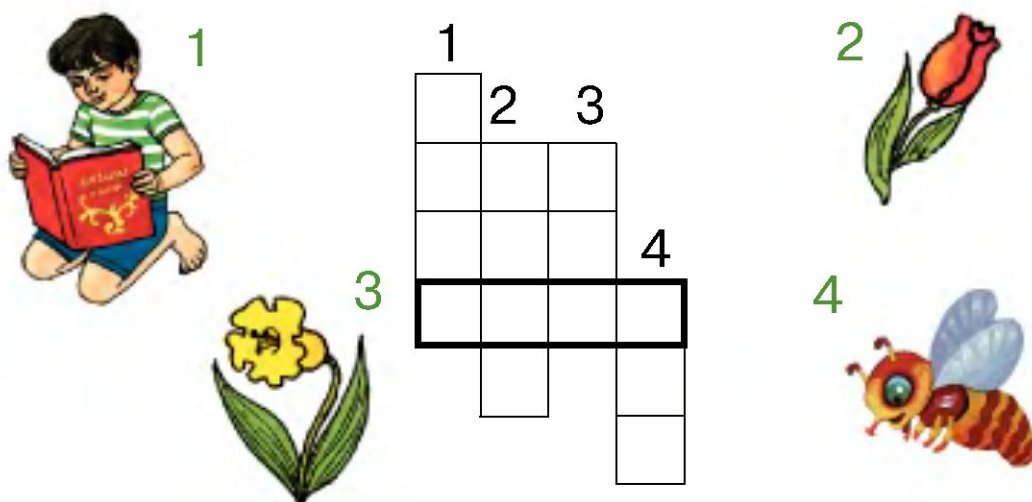

1. Navro‘zda tabiatda qanday o‘zgarish bo‘ladi?
2. Navro‘zda qanday taomlar pishiriladi?

BO'LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni tepadan pastga qarab to'g'ri to'ldirsangiz, «alla» so'zi kelib chiqadi.

Bahor gullarining nomini ayting.

Navro'zda qilinadigan ishlarni ayting.

Savol va topshiriqlar:

1. Bahorda qanday bayramlar nishonlanadi?
2. Bahorda o'lkamizga qanday qushlar uchib keladi?
3. Bahorda qaysi gullar ochiladi?
4. Bahor haqida bilgan she'ringizni yoddan ayting.

ILM — AQL CHIROGʻI

Maktab — oftob qoʻshigʻi

Quddus Muhammadiy

Dunyoda eng sevgan joying
Qayer, dedi.
Dedim: Maktab, dedim: Oftob!
Sababin ayt, dedi. Dedim:
Oʻrgatadi ilm-u odob.
Ota-onam sevar meni,
Qarogʻim, quvonchim, deb.
Oʻqituvchim sevar meni,
Oʻquvchim, aʻlochim, deb.
Dunyoda eng sevgan joying
Qayer, dedi.
Dedim: Maktab, dedim: Oftob!

◆ **Sheʼrni ifodali oʻqing.**

Kitobni asrang

Kitob qadim-qadimdan e'zozlangan. Ota-bobolarimiz kitobni qo'lga olganda, uni o'pib, ko'zlariga surtganlar. Bu «Bizga bilim berasan, seni ko'z qorachig'idek asraymiz», deganidir. Uning varag'ini yirtish, iflos joylarga qo'yish gunoh sanalgan. Kitobni muqaddas deb bilganlar.

Savol:

Qadimda ota-bobolarimiz kitobga qanday munosabatda bo'lganlar?

Hikmatli gap:

- Kitob — bilim bulog'i.

Maqol:

- Bilimdan ortiq boylik yo'q.

Topishmoq:

- Tinmay o'qisang agar,
Ko'p narsani o'rgatar.
Bilsang, uka, o'ylab top,
Bilim koni u — ...

Kitob, mening do'stimsan

Zafar Diyor

Yosh o'ynoqi ko'zlarim
Shuur olar kitobdan.
Tashkil topib so'zlarim,
Baxtim kular kitobdan.
Shuning uchun deymanki:
Kitob, mening do'stimsan!

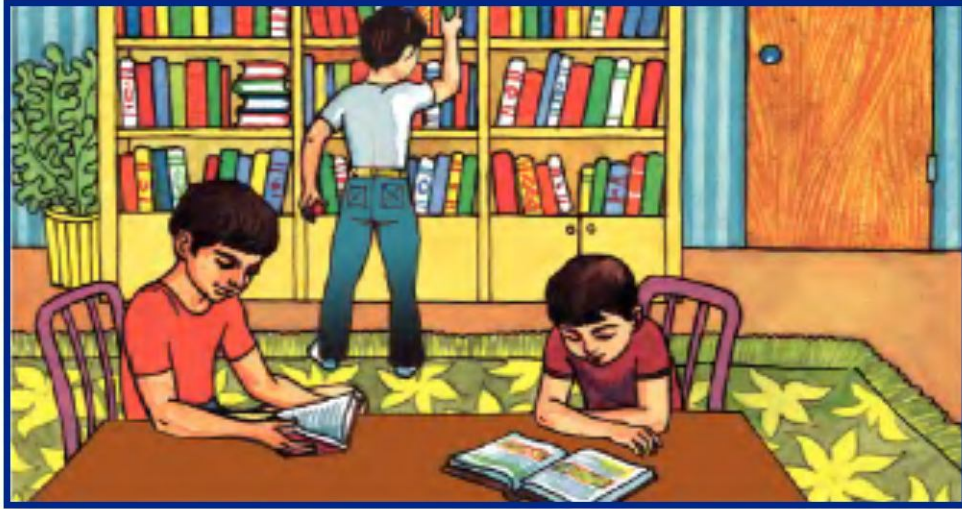
Har sahifang men uchun
Bir hikoyat so'zlaydi.
«O'qib, olim bo'lg'in», — deb
Yaxshi niyat ko'zlaydi.
Shuning uchun deymanki:
Kitob, mening do'stimsan!..

◆ She'rne yod oling.

Maqol:

- Bilgan o'qir, bilmagan to'qir.

O'quv va bilim haqida

Yusuf Xos Hojib

O'quv, idrok, bilim haqida alohida to'xtash joiz. O'quv, idrok qorong'i tundagi mash'alga o'xshaydi. Bilim esa mash'aldan taralayotgan nurga o'xshaydi.

O'quv qut beradi, bilim —
sharaf-shon,
Shu ikkovi tufayli ulug'dir inson.

Bunga ishonmasang, shubha qilsang, ko'zingni katta och. Menga bitta hikmatli gap yaxshi ma'lum: «Bilimdon o'z bilimi tufayli balo, ofatlardan omon qoladi».

Savollar:

1. O'quv, idrok nimaga o'xshar ekan?
2. Bilim nimaga o'xshaydi?
3. O'quv va bilim insonga nima beradi?
4. Donishmand nima degan ekan?
Matndan o'qib bering.

Maqol:

- Aqlning qayrog'i — bilim.

Tez aytish:

- Salima, Saida, Sokina sahifani sinchiklab o'qidilar.

Topishmoqlar:

- Ikki ajib qulog'i bor,
Biri tinglar, biri so'zlar.

- Rangi har xil,
Nomi bir xil.

Kompyuter

Kompyuter — aqlli mashina. U — insonning do'sti. Uning xotirasida minglab axborotlarni saqlash mumkin.

Agar do'stlashsangiz, ko'p sirlardan xabardor bo'lasiz. U matematikadan misol va masalalarni bir zumda yechib beradi.

Kitob o'qimoqchi bo'lsangiz, unga ayting. U darhol sizga yordamga oshiqadi.

Biror narsani yozmoqchi bo'lsangiz, u tayyor. Charchasangiz, musiqa tinglashingiz yoki kino ko'rishingiz mumkin.

Kompyuter siz bilan o'ynay oladi ham. U shaxmat, shashka o'yinlarini yaxshi biladi. Kompyuter bilan istagan o'yiningizni o'ynashingiz mumkin.

Savollar:

1. Kompyuter haqida nimalarni bildingiz?
2. Kompyuter bilan do'stlashish mumkinmi?

Hikmatli gap:

- Ilm olsang dunyoda,
Aqling bo'lar ziyoda.

Yaxshi niyat

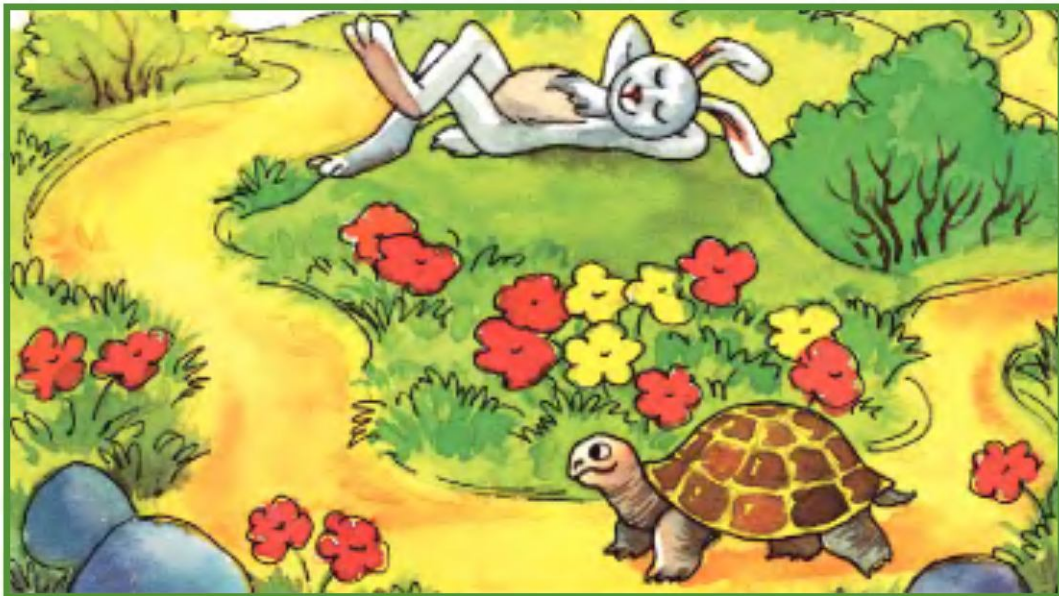
Anvar Obidjon

Hammada ham bor havas,
Mana kichkina Avaz,
Ko'kka boqar uqlamay.
Men dedim, qani, so'ray:
«Qaylarga uchdi zikring?»
U der: «Qaniydi bo'lsam
Men quruvchi-kosmonavt.
Qurar edim oyda ham
Bog'cha, maktab, internat...»

Savollar:

1. Avaz nimani xayol qilgan ekan?
2. U niyatiga yetish uchun nima qilishi kerak?
3. Sizning ham orzuingiz bormi?

Toshbaqa va quyon

G'ulom Muhammad Vosif

Quyon bilan toshbaqa yo'lda duch kelib qoldilar. Quyon toshbaqaga qarab: «Sendek landavur va ishyoqmas jonivorni umrimda ko'rgan emasman. Bir necha qadam yo'lni uzoq fursatda bosib o'tasan. Men esa bir onda bosib o'taman», — dedi. Toshbaqa: «Meni tanbal deb ta'na toshini otma. Odatim shu. Agar xohlasang, sen bilan chopishaman», — dedi. Marrani belgiladilar. Quyon tez chopib ketdi.

Marraga baribir oldin borishiga ishonib, balandlikka yetganda cho'zilib, uxlab qoldi. Toshbaqa esa manzilga undan oldin yetib keldi.

Savollar:

1. Quyon toshbaqaga nima dedi?
2. Toshbaqa nima dedi?
3. Quyon nega toshbaqadan orqada qoldi?

Hikmatli gap:

- Vaqt kutib turmaydi, har bir daqiqani g'animat bil.

Topishmoqlar:

- Suvdan bo'lgan, qotsa
Qani suvga botsa. (znw)
- «Chiq-chiq» der, yo'q to'xtovi,
Vaqtning aniq o'lchovi.

Tez aytish:

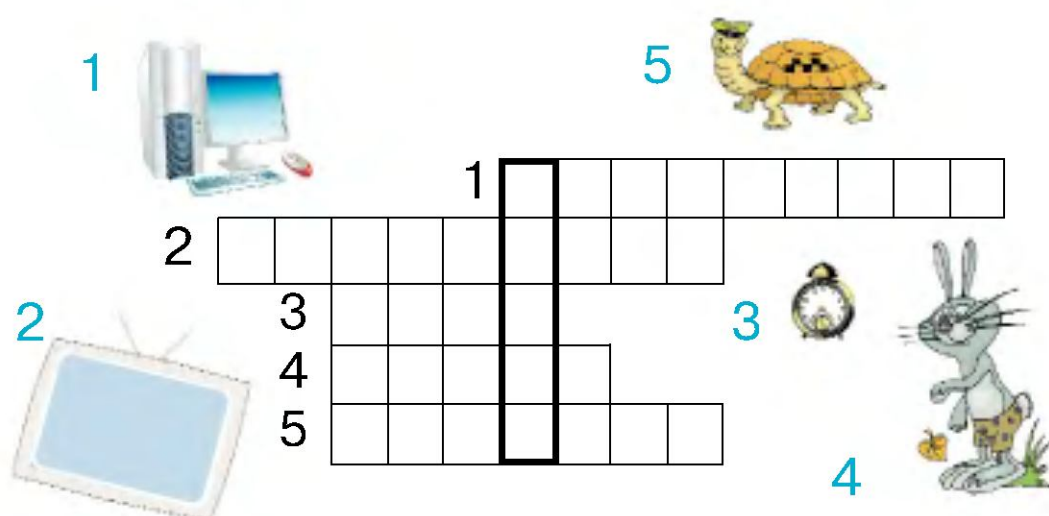
- Tez aytgin-u, tez gapir,
Tez aytganga bir patir.

BO'LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

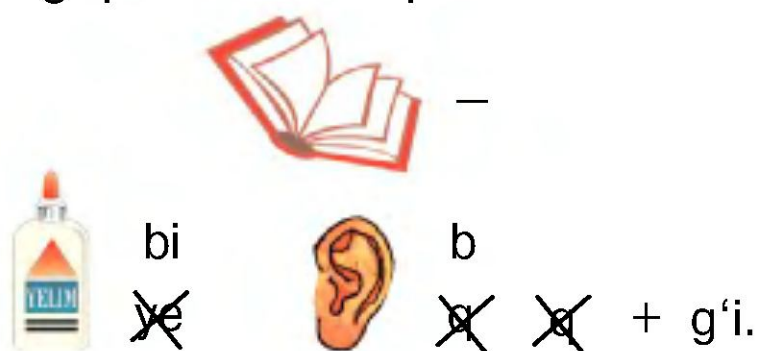
Boshqotirma

Katakchalarni to'g'ri to'ldirsangiz, ilm manbayiga oid so'z kelib chiqadi:

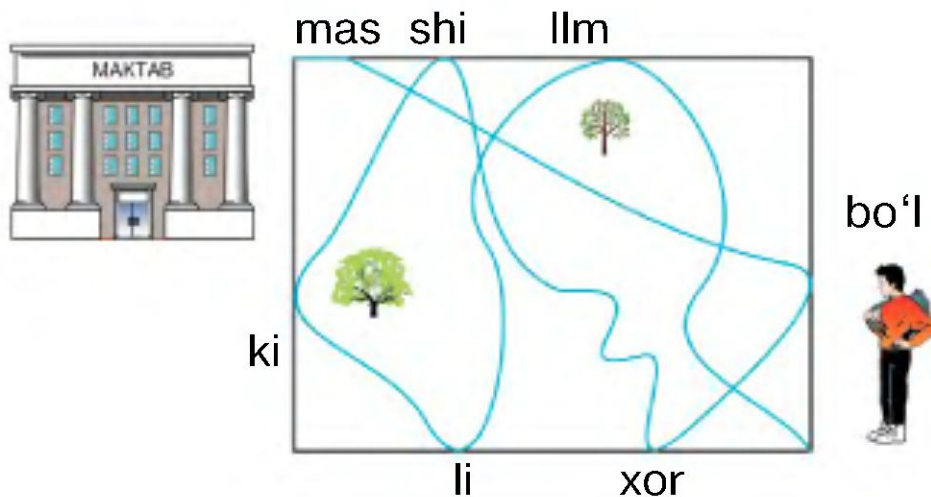
Rebus

Rebusni yechsangiz, kitob haqidagi hikmatli gap kelib chiqadi:

Boshqotirma

O'quvchiga maktabni topib borishida yordam bering.

O'quvchiga yordam berib, qaysi hikmatli gapni o'rganib oldingiz?

Savol va topshiriqlar:

1. Kitobni qanday asrash kerak?
2. Kompyuter qanday vazifalarni bajara olar ekan?
3. Avaz qanday niyat qildi?
4. Quyon nima uchun musobaqada toshbaqadan yengildi?
5. Bilim olish haqidagi maqollardan ayting.

XALQ O'GITI — BAXT KALITI

Sher va sichqon

(Ertak)

Oq ko'ngilli sher bir kuni sichqonga yaxshilik qilgan edi. Oradan bir necha kunlar o'tib, sher tasodifan tuzoqqa tushib qoldi. Sherning yaxshiligini sichqon esdan chiqarmagan edi. U o'tkir tishlari bilan tuzoqni qirqib, o'z najotkorini qutqardi.

Savollar:

1. Sher nima qilgan edi?
2. Sichqon sherni nima uchun qutqardi?

Hikmatli gap:

- Yaxshining yaxshiligi tegar tor yerda,
Yomonning yomonligi tegar har yerda.

Maqol:

- Yaxshilik qilsang — yaxshilik ko'rasan.

Topishmoq:

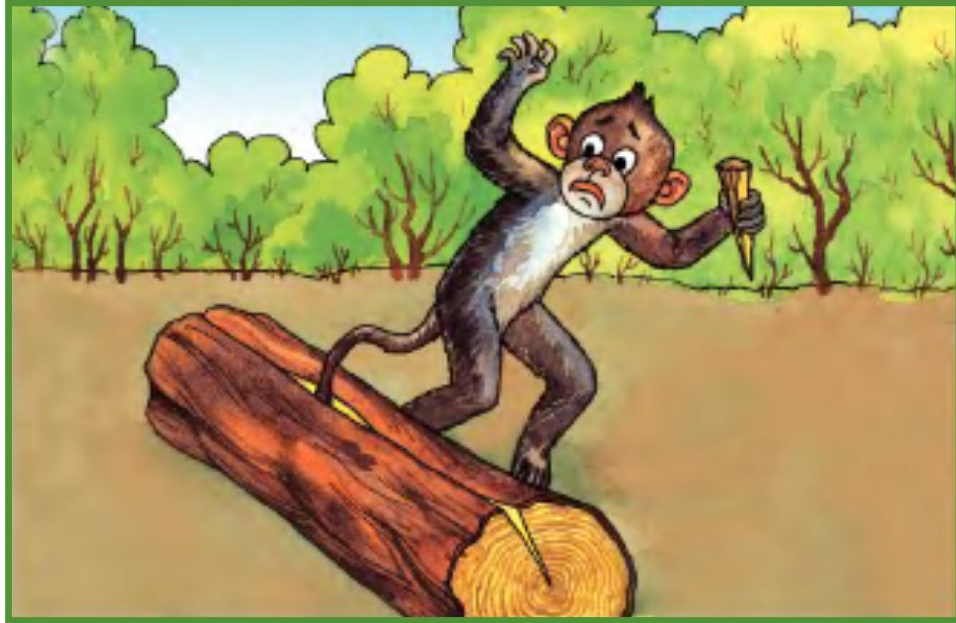
- Toping-chi uning nomin,
Sichqonning berar dodin?

Tez aytish:

- Qobil qozonda qovurdoq qovurdi.
- Qodir qag'illagan qarg'aga qaradi.

Maymun va duradgor

(Ertak)

Bir maymun duradgorning yog'och ustida o'tirib pona bilan uni yorayotganini ko'rib qoldi. Duradgor bir ponani qoqib, ikkinchisini chiqarib olar edi. Uni boshqa yerga qoqib, yog'ochni yorib borar edi.

Duradgor zarur ish bilan bir yoqqa ketdi. Buni ko'rgan maymun duradgorning ishini davom ettirmoqchi bo'ldi. U

yog'ochning ustiga minib oldi. Maymunning dumi yog'ochning yorig'iga tushib turgan edi. U ponani sug'ura boshladi. Maymun ponani sug'urgan ham ediki, yog'och dumini qisib qoldi. Maymun hushidan ketdi.

Savollar:

1. Duradgor nima ish qilayotgan edi?
2. Maymun nima qildi?
3. O'ziga aloqador bo'lmagan ishga aralashishning oqibati nima bilan tugaydi?

Maqol:

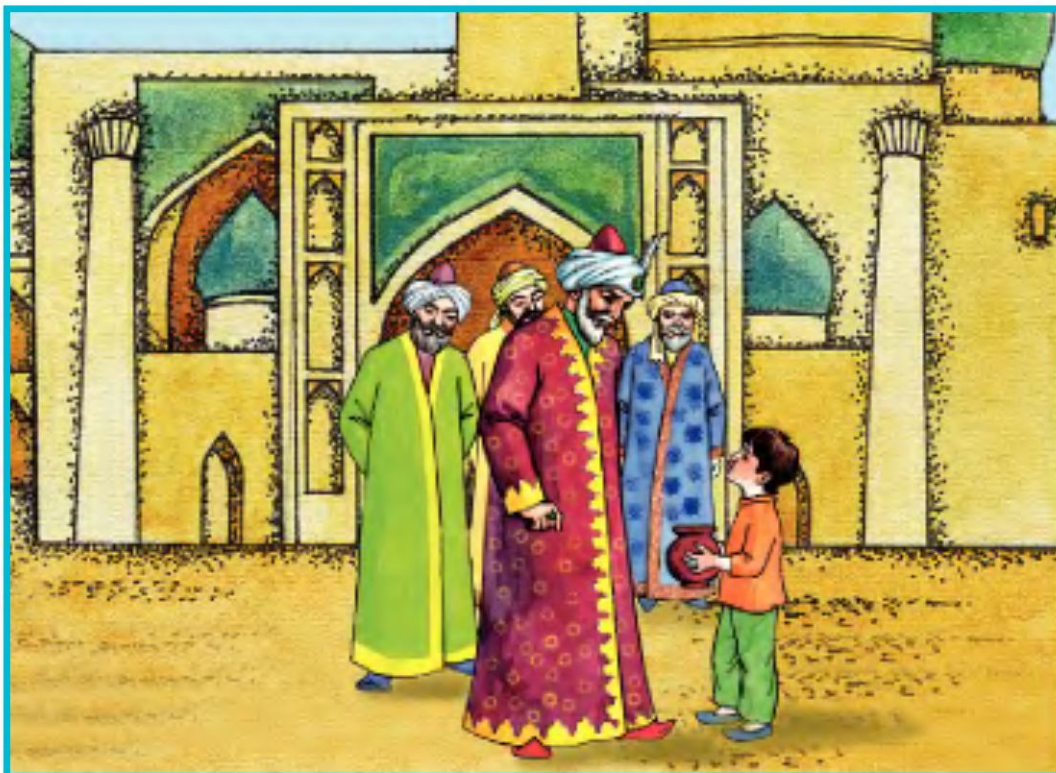
- Chumchuq so'ysa ham, qassob so'ysin.

Topishmoqlar:

- O'sar ko'kka bo'y cho'zib,
Qulochday bargin yozib.
Xipcha bel, zarrin soqol,
Tishlari zich, dur misol.

- Oqmas suvda o'zingni ko'r.

Rostgo'y bola

(Ertak)

Qadimda bir podshoh bo'lgan ekan. Podshohning farzandi yo'q ekan. Shuning uchun u doimo xomush bo'lib yurar ekan. Podshoh vazirning maslahati bilan bolalarga gul urug'i tarqattiribdi. Kimning guli chiroyli bo'lsa, o'shani podshoh farzand qilib olmoqchiligini aytishibdi.

Oradan birmuncha vaqt o'tibdi. Podshoh gul o'stirganlarni ko'rish niyatida shahar aylanibdi. Ko'p bolalar va ular o'stirgan gullarni ko'rib o'taveribdi. Bir ko'chaga yetganda podshohning ko'zi gulsiz tuvak ushlab o'tirgan bolakayga tushibdi. Bolakayning oldiga borib:

— Sen o'stirgan gullar qani? — deya so'rabdi.

Shunda bolakay gul urug'i o'sib chiqmaganligini aytibdi.

Podshoh:

— Men farzand qilish niyatida axtargan bola mana shu bo'ladi, — debdi.

Chunki podshoh gul urug'larini qaynattirgan ekan.

Savollar:

1. Podshoh o'ziga farzand tanlash uchun nima qilibdi?
2. Bola gulni nega o'stira olmabdi?
3. Podshoh xalqqa nima debdi?

Maqollar

- Sog' tanda — sog'lom aql.
- Ozodlik — obodlik.
- Yurtim deb, yuzga kirdim.
- Birliksiz kuch bo'lmas.
- Bilimdan ortiq boylik yo'q.
- Bilimliga dunyo yorug',
Bilimsizga — qorong'i.
- Sog'liging — boyliging.
- Gap bilan shoshma,
Ish bilan shosh.
- Dili pokning ishi — pok.
- Til — aql bezagi.
- Yaxshi so'z boldan shirin.
- Aql — Hasan, odob — Husan.

Savol:

Siz yana qanday maqollarni bilasiz?

Topishmoqlar

Kichkina dekcha —
Ichi to'la mixcha.

Yer tagida oltin qoziq —
U hammaga bo'lar oziq.

Pishsa bemaza,
Pishmasa maza.

Dum-dumaloq bo'yi bor,
Palovda obro'yi bor.

Bir onadan yuz bola,
Yuzovi ham bo'z bola.

To'ni silliq, tuki yo'q,
Ichi qizil, ko'ki yo'q.

Yomg'irdan so'ng chiqadi,
Cho'tir qalpoq kiyadi.
Quyoshni yoqtirmaydi,
Shamolni chaqirmaydi.

Ajib ishlar bo'ladi,
Uxlaganlar ko'radi.

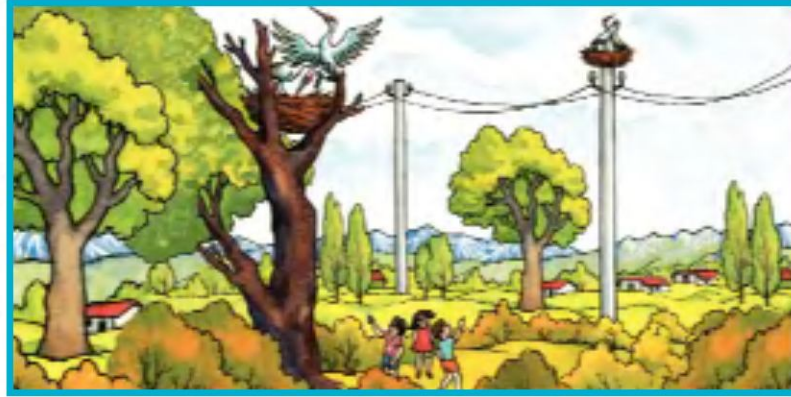
Chopsa, chopilmas,
Bo'lsa, bo'linmas.
Kessa, kesilmas,
Ko'msa, ko'milmas.

Har kun yerga tushadi
Ikkita sara parda.
Ikki rangda ikkovi —
Oq parda, qora parda.

Tushganda qora parda,
Oq parda bekinadi.
Oqi tushsa agarda,
Qorasi chekinadi.

Laylak keldi — yoz bo'ldi

(Qo'shiq)

Laylak boradi toqqa,
Quloqlarida halqa.
Halqasi tushib qoldi,
O'tirdi yig'lamoqqa.

Men bobo hoji edim,
Qizlarga boshchi edim.
Qizlar o'yin tushganda,
Men nog'orachi edim.

Laylak keldi, ilon, qoch,
Bola-chaqang olib qoch.
Yangi to'ning kiyib qoch,
Eski to'ning tashlab qoch.

◆ **She'rni yod oling.**

Latifalar

Uyqum qochib ketdi

Afandi yarim kechasi uygʻonib ketib, keyin hech uxlolmabdi. U koʻchaga chiqib, sayr qilib yurgan ekan, koʻcha qorovuli uchrabdi. Qorovul:

— Tunda nima axtarib yuribsan? — deb soʻrabdi.

— Uyqum qochib ketdi, uni qidirib yuribman, — deb javob qilibdi Afandi.

Tuya eshikdan sigʻmaydi

Afandi yosh bola edi. Koʻcha eshigi oldida non yeb oʻtirgan edi. Bir kishi kelib uni aldamoqchi boʻldi:

— Oʻgʻlim, tuyani yaxshi koʻrasanmi?

— Ha.

— Kel, noningni tuya qilib beray.

Afandi bir nonga, bir kishiga qarabdi:

— Tuya eshigimizdan sigʻmaydi. Qoʻyavering, oʻzim boʻtaloq qilib olaman.

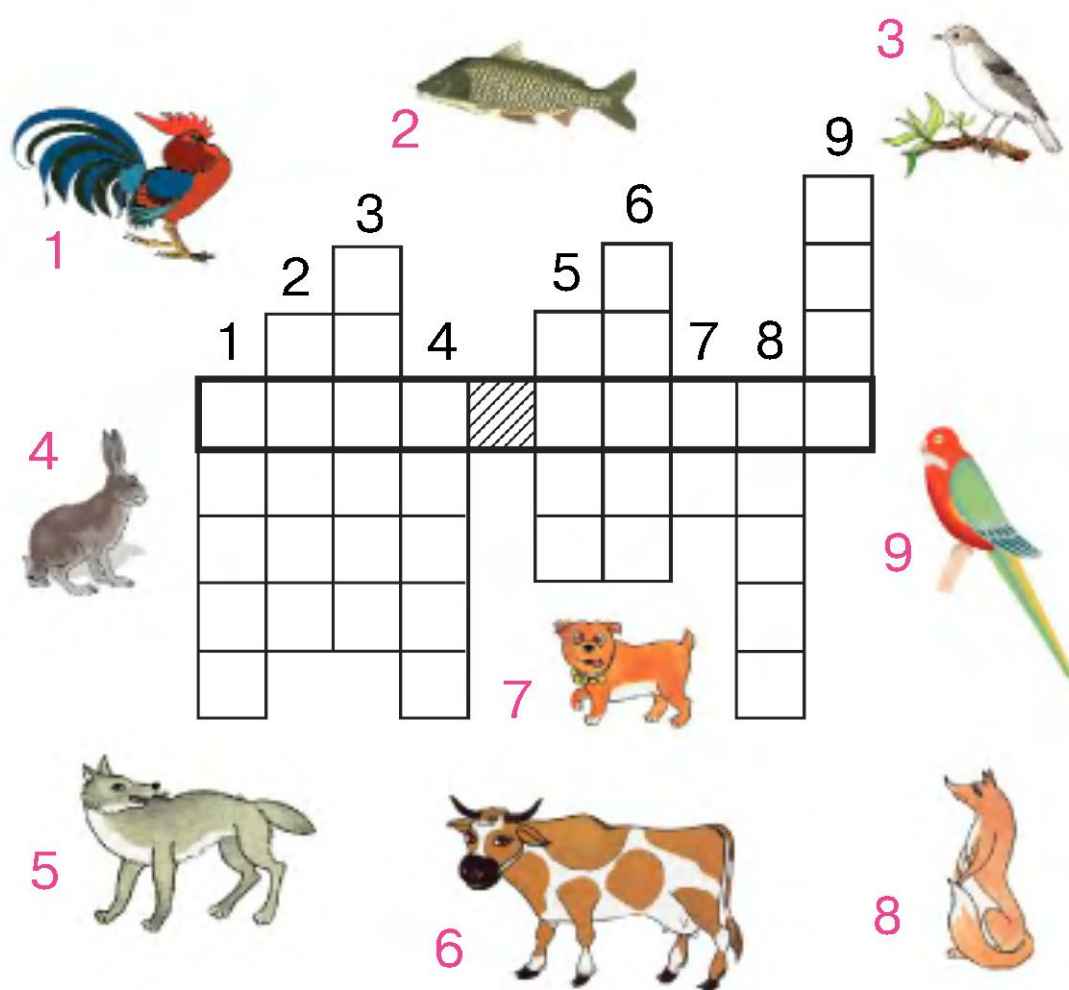
Savol:

Hozirjavoblik qanday xislat?

BO'LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni to'g'ri to'ldirsangiz, shu bo'lim nomiga oid jumla kelib chiqadi.

... — baxt kaliti.

Rebus

Rebusni yechsangiz, oymoma haqidagi topishmoqni bilib olasiz:

p +

,

o
~~ga~~

+ ga

t +

.

Savol va topshiriqlar:

1. Yaxshilik qilish deganda nimalarni tushunasiz?
2. Bilmagan ishga aralashishning oqibati qanday bo'ladi?
3. O'qigan ertaklaringizdagi qahramonlarni aytib bering.
4. Siz qanday latifalarni bilasiz?

ODOB — INSONGA HUSN

Odob

(Rivoyat)

Bir kishi Luqmoni hakimdan: «Odobni kimdan o'rgandingiz?» — deb so'radi. «Odobni odobsizdan o'rgandim», — deb javob beribdi Luqmoni hakim. «Odobni odobsizlardan qanday o'rgandingiz?» — deb so'rabdi u kishi. Luqmoni hakim javob beribdi: «Doim odamlarning qilgan ishlariga, so'zlagan so'zlariga diqqat bilan qarab yurdim. Kimdan bir yomon so'z eshitsam, shu so'zni hech bir so'zlamadim. Kimda-kim bir yomon ish qilsa, shu ishni hech bir qilmadim».

Savollar:

1. Luqmoni hakimdan nimani so'radilar?
2. U kishi nima deb javob qildi?
3. Odobli bo'lish uchun nimalar qilish kerak?

Kapalak

Mirmuhsin

Chiroyli kapalak uchib kelib gulga qo'ndi. Iqbol sekin borib uning qanotlaridan mahkam tutib oldi.

— Qo'yib yubor, Iqbolxon, qanotlarimni sindirma, — dedi yig'lab, tipirchilab chiroyli kapalak.

— Men seni o'ynayman, rosa zerikib o'tirgan edim, — dedi Iqbol.

— Meni qo'yib yuborsang, har kuni

kelib seni o'ynataman. Hech zerikmay-san, — dedi kapalak.

— Meni zeriktirmaysanmi? — deb so'radi Iqbol.

— Ha, kel, o'rtoq bo'laylik, — dedi kapalak.

Iqbol chiroyli kapalakni qo'yib yubordi. Kapalak pirillab uchdi.

— Kapalak, kapalak, qanotlaring chiroyli, ketma, birga o'ynaylik, — dedi Iqbol yana.

Iqbol bilan kapalak o'rtoq bo'lishdi.

Savollar:

1. Iqbol nega kapalakni tutib oldi?
2. Kapalak bilan Iqbol qanday qilib do'st bo'ldilar?
3. Siz qanday kapalaklarni bilasiz?

Topishmoq:

To'rt o'rtoq bor: zo'r ishi –
Odam, olam tashvishi.
Har biri xursand etar,
Izma-iz kelib ketar.

Maslahat

Iskandar Rahmon

Jiringlasa telefon,
Asta olib go'shagin:
— Labbay! Salom! — degin-u, —
Kimsiz? — deya so'ragin.

Tanish bo'lsa so'zlashgin,
Yo'qsa gapni kalta qil!
So'rasa sir, ma'lumot,
Sira-sira aytmagil!

Ota-onang nomidan
Qilsa kimdir qo'ng'iroq,
Sen bu gapga ishonma,
Hushyor bo'l, solma quloq!

Savollar:

1. Telefonda so'zlashish odobini o'rgan-dingizmi?
2. Ota-onangiz nomidan qo'ng'iroq qi-lishsa nima qilasiz?

Maqol:

- O'ynab gapirsang ham, o'ylab gapir.

Topishmoq:

- Loy va jundan tanasi,
Hovlimizda xonasi.
Yemishi olov, xamir,
Beradi shirmoy, patir.

Tez aytish:

- To'lqin topishmoqni to'g'ri topdi.

Ochko‘z sichqon

(Ertak)

Bir sichqon bo‘lgan ekan. U bir kuni bug‘doy xirmonini ko‘rib qolibdi. Darrov o‘z inidan xirmonga teshik ochibdi. Bug‘doy donlarini iniga tushira boshlabdi.

«Qishda tayyorgina donlarni yeb maza qilaman», — deb o‘ylabdi o‘zicha.

Bundan xabardor bo‘lgan boshqa sichqonlar ham xirmon donidan o‘z inlariga tashiy boshlabdilar. Boyagi sichqon esa baxillik qilib, teshikni kat-

taroq ochibdi. Shunda birdan hamma don sichqon iniga shuvullab tushibdi. Sichqon esa don tagida qolibdi. U qattiq chiyillabdi, ammo boshqa sichqonlar uning ovozi eshitmabdilar.

Savollar:

1. Sichqonning niyati nima edi?
2. Sichqon nega don tagida qoldi?

Maqol:

- Ochko'zlik yomon odat,
Keltirar u falokat.

Taqsim

Abdulla Avloniy

Bir kuni ikki bola ko'chada o'ynab yurgan zamonda bitta yong'oq topib oldilar.

Biri: «Men olaman, avval men ko'rdim», — dedi.

Ikkinchisi: «Yo'q, birodar, men olaman, yerdan men oldim», — dedi.

Ikkalasi janjallashib qoldi. Bir yigit kelib: «Ey chirog'larim, shoshmang, talashmang. Men sizlarga yaxshilab taqsimlab beraman», — dedi.

U yong'oqni bolalar qo'lidan olib, ikkiga ajratdi. Bir palla po'chog'ini birinchi bolaga, ikkinchi palla po'chog'ini ikkinchi bolaga berdi: «Mana, qolgani taqsim qilgan kishiga», — dedi.

Yong'oqning mag'zini og'ziga solib, jo'nab ketdi. Bolalar esa yong'oq po'chog'ini ushlab, ajablanib qoldilar.

Savollar:

1. Bolalar nimani talashib qoldilar?
2. Yigit yong'oqni qanday bo'lib berdi?
3. Ozga qanoat qilmasa, nima bo'ladi?

Hikmatli gap:

- Ozga qanoat qilmagan ko'pdan qolur.

Chiroyli salom

Safar Barnoyev

Nigina uyqudan kech uyg'ondi. Oila a'zolari nonushta qilib bo'lgan edi.

Xurshid buva nevarasini kutmay, ko'chaga yo'l oldi. Nigina buvasiga dedi:

— Buvajon, sizga chiroyli salom bermasam ham ketaverasizmi?

— Ha, — dedi buvasi. — Salom uyqudan barvaqt turib, yuz-qo'lni yuvib beriladi.

— Hozir, buvajon.

Nigina apil-tapil yuz-qo'lini yuvdi. Keyin toshoyna oldiga borib, sochini taradi. So'ng buvasi tomon qayrilib, ta'zim qildi:

— Assalomu alaykum, buvajon.

Buva: — Vaalaykum assalom, — deb uning peshanasidan o'pdi.

Buva ko'chaga yo'l oldi. Nigina chehrasi ochilib uni kuzatdi.

Savollar:

1. Nigina qanday qiz?
2. Xurshid buva Niginaga nima deb tanbeh berdi?
3. Hikoya nima haqida ekan?

Hikmatli gap:

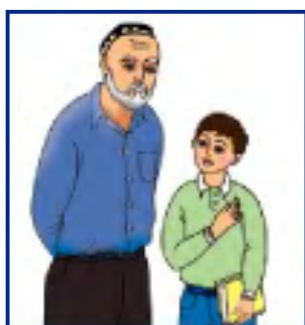
- Eshik ochiq bo'lsa ham so'rab kir.

Tez aytish:

- Salomat sanamay sakkiz demas.

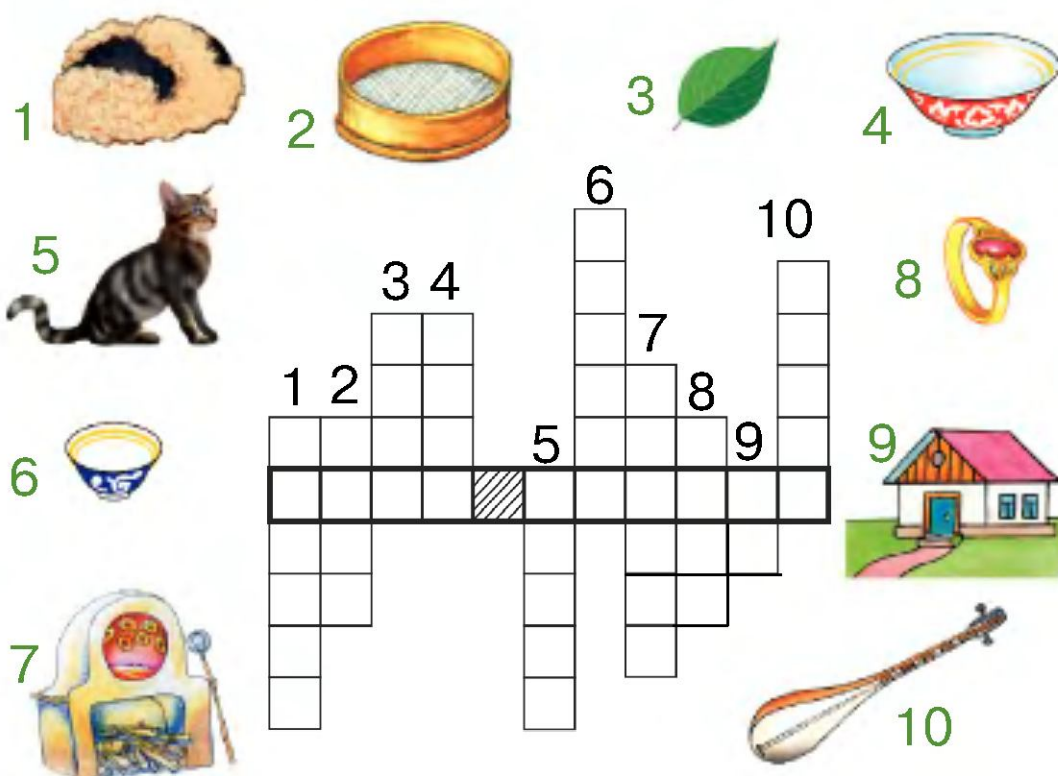

BO'LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

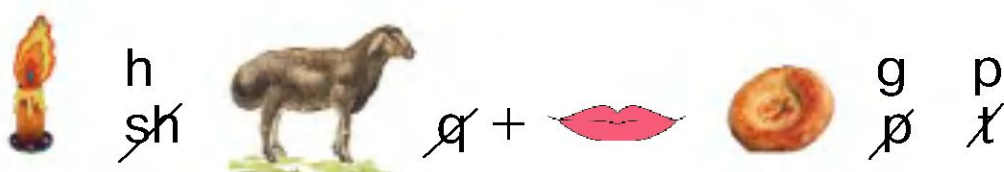
Katakchalarni to'g'ri to'l-dirsangiz, hikmatli gapning davomi kelib chiqadi:

Odobli bola — ...

Rebus

Rebusni yechsangiz, shu bo'limga taalluqli hikmatli gap kelib chiqadi:

Savol va topshiriqlar:

1. Odob haqida nimalarni o'rgandingiz?
2. Telefonda qanday so'zlashish kerak?
3. Baxillik sichqonga nima keltirdi?
4. «Taqsim» hikoyasidan nimalarni bilib oldingiz?
5. Odobli bolaga xos sifatlarni ayting.

MEHNATNING TAGI — ROHAT

Aqlli bog‘bon

(Ertak)

Bir bog‘bonning uch o‘g‘li bor edi. Ular dangasa va ishyoqmas edilar. Bog‘bon bir kuni kasal bo‘ldi. U o‘g‘illarini yoniga chaqirib, shunday vasiyat qildi: «O‘g‘illarim, mening ajalim yetganga o‘xshaydi. Bog‘ning ichiga bir ko‘za oltin ko‘mib qo‘yganman. O‘zingiz kovlab topib, bo‘lishib olasiz».

Oradan bir necha kun o'tib, bog'bon dunyodan ko'z yumibdi. O'g'illari oltin axtarib, bog'ni shunday qazibdilarki, tuproqlari kul bo'lib ketibdi. Lekin tokning ildizidan boshqa hech narsa topa olmabdilar. Ammo shu yili tok shunday uzum qilibdiki, uning pulidan bir necha ko'za oltinga to'ladigan bo'libdi. So'ngra bu yalqovlar bildilarki, oltin yerda emas, mehnatda ekan.

Savollar:

1. Bog'bon o'g'illariga nima deb vasiyat qildi?
2. Oltin qayerda ekan?

Hikmatli gap:

- Hamma yomonliklarning boshi — dangasalik va qo'rqqoqlik.

Maqol:

- Aql — boylik kaliti.

Tez aytish:

- Salima Salimdan savol so'radimi, Salim Salimadan savol so'radimi?

Soqi bilan onasi

Abdulla Avloniy

Bir kuni Soqi maktabdan kelib, onasidan ovqat so'radi.

Onasi oldiga bir kosa ovqat keltirib qo'ydi. Soqi sho'rvadan bir qoshiq og'ziga olib: «Ona, men bu mazasiz sho'rvani ichmayman», — dedi.

Onasi: «Ichmasang qo'y, o'g'lim, boshqa ovqat pishirib beraman», — deb olib qo'ydi. Soqiga kechgacha xazon tashittirdi. Soqi horib, charchab, qorni ochdi. Onasi yana shu sho'rvani isitib keldi. Soqi sho'rvadan biroz ichib ko'rib: «Mana, onajon! Bu qanday totli sho'rva

bo'libdi. Umrimda bunday shirin sho'rva ichganim yo'q», — dedi. Onasi kulib: «Ey o'g'lim, bu boyagi o'zing ichmagan sho'rva. Hozir sen harakat qilding, ishlading, qorning ochdi, ishtahang ochildi. Sho'rva ham shirin tatidi», — deb javob qaytardi.

Savollar:

1. Soqi maktabdan kelib, onasiga nima dedi?
2. Onasi nima qildi?
3. Soqiga ovqat nega shirin tuyildi?

Maqol:

● Ish ishtaha ochar, dangasa ishdan qochar.

Topishmoqlar:

- Palak ostida
Yotar talay tosh.
Uni pishirsang,
Bo'lar shirin osh.

- Oq samanim osmonda chopar,
Yag'rinlari quyoshni yopar.

Yer nima der?

Po'lat Mo'min

Bilasizmi, ona Yer
Hammamizga nima der?
Eng birinchi bizga u
Deydi: Menga ko'ngil ber.
U bizlarga uqtirar:
— Mehnat qilgan halol yer.
— Hosil beray, — deb aytar, —
Peshanadan to'ksang ter.
Bizga yana so'zlaydi:
— Yaxshilarga gullar ter.
Eng oxirgi so'zi soz:
— Bor ekanman, yashayver.

Savol:

Yer insonlarga nima der ekan?

Hikmatli gap:

● Yer boylikning onasi bo'lsa, otasi — mehnat.

Tez aytish:

- Qo'zichog'im qo'ng'ir, oq,
Qo'ng'iroqli qo'zichoq.

Tugma

Shuhrat

Erkinjonning kiyimidan tugmasi tushib qolibdi.

— Iye, o'g'lim, tugmachang tushib qolibdi-ku, — dedi buvasi.

Erkinjon beparvo turgan edi, u yana dedi:

— Hammasi kichkina narsadan boshlanadi. Bugun tugmachaga befarq qarasang, ertaga poyabzaling yirtilsa ham yuraverasan. Bu yaxshimas. Qani, darrov qadab ol!

Erkinjonning ayasi ip o'tkazayotgan edi. Buvasi norozi bo'lib dedi:

— O'ziga bering, o'zi o'tkazsin, tugmaniyam o'zi qadasin!

Erkinjon tugmani zo'rg'a qadadi. Bir marta barmog'iga igna kirib ketdi.

— Odam bolasi har narsaga qodir, faqat qunt kerak, — dedi buva.

Savol:

Buvasi Erkinjonga nima deb tanbeh berdi?

Maqtanchoq g'oz

Abdulla Avloniy

Bir g'oz suvda suzib yurib, o'ziga-o'zi maqtanib: «Olamda menday hunarmand qush yo'qdir. Yerda yuraman, suvda suzaman, havoda uchaman. Bir o'zimning uch xil hunarim bor», — debdi. G'ozning bu so'zini bir qurbaqa eshitib: «Birodar, sen buncha maqtanmasang ham bo'lar edi. Chunki baliqdek suza olmaysan, kiyikday yugura olmaysan, lochindek ucha olmaysan. Chala-chulpa uch hunarni bilguncha, birini yaxshilab bilganing ma'qul», — debdi.

Savollar:

1. G'oz nima deb maqtandi?
2. Qurbaqa unga nima dedi?
3. Sizning fikringiz qanday?

Maqol:

- Chiranma g'oz, hunaring oz.

Ona yer

Ibrohim Rahim

Maktabdan o'z uyiga qaytishda Anvarjon duch kelgan jami narsalarni sinchiklab kuzatib keldi. So'ng onasiga murojaat qildi:

- Onajon, ho, onajon!
- Labbay, qo'zichog'im!
- Yer shuncha narsani bitta o'zi ko'taradimi?

— Bitta o'zi ko'taradi.
— Uylar... odamlar... mashinalar... hammasini yer ko'tarib turibdi. Beli og'rimaydimi?
— Og'rimaydi.
— Charchamaydimi?
— Charchamaydi. Bundan tashqari yer meva-cheva beradi. Yeydigan nonimiz ham mana shu yerda bitadi. Shuning uchun biz uni ona yer deymiz.

Anvarjon onasining shu gapidan keyin yerga yanada mehri ortganday, unga mehribon boqadigan, yerni aziz deb biladigan, jahli chiqqanda yerni depsi-maydigan bo'ldi.

Savollar:

1. Anvarjon onasiga nima deb savol berdi?
2. Onasi Anvarga nima deb javob qaytardi?

Maqol:

- Halol mehnat — yaxshi odat,
Berar senga saodat.

Yurak

(Rivoyat)

Qo'l kerilib, ikki tomonga tarvaqaylab:
— Men zo'rman, chunki hamma nar-
saga cho'zilsam yetaman, — debdi
maqtanib. Oyoq gerdayib:

— Men sendan ko'ra zo'rman, qayer-
ga xohlasam bora olaman, — deb yer
tepinibdi.

Bosh o'zini mag'rur tutib:

— Hammangdan zo'rroq men bo'la-
man, chunki men o'ylasamgina ishlaring
bitadi, — debdi.

Betanim ishlab holdan toygan yurak
birpas dam olmoqchi bo'lib to'xtabdi.
Shu payt qo'l bo'shashib ikki tomonga
shalpayib tushibdi. Oyoqning biri ikkin-
chisiga chirmashib yurolmay qolibdi.
Shilq etib bosh o'zini yelkaga tashlabdi.

Yurak: «Yo'q, bir zum to'xtashga haq-
qim yo'q ekan», — debdi-da, tag'in
mehnat qila boshlabdi. Keyin qo'l, oyoq
va boshga qarab:

— Meni ehtiyot qilishlaring kerakka
o'xshaydi. Men to'xtasam, sizlarga qiyin
bo'lar ekan, — debdi kamtarlik bilan.

Maqol:

- Bilmaganni bildim dema,
Qilmaganni qildim dema.

Savollar:

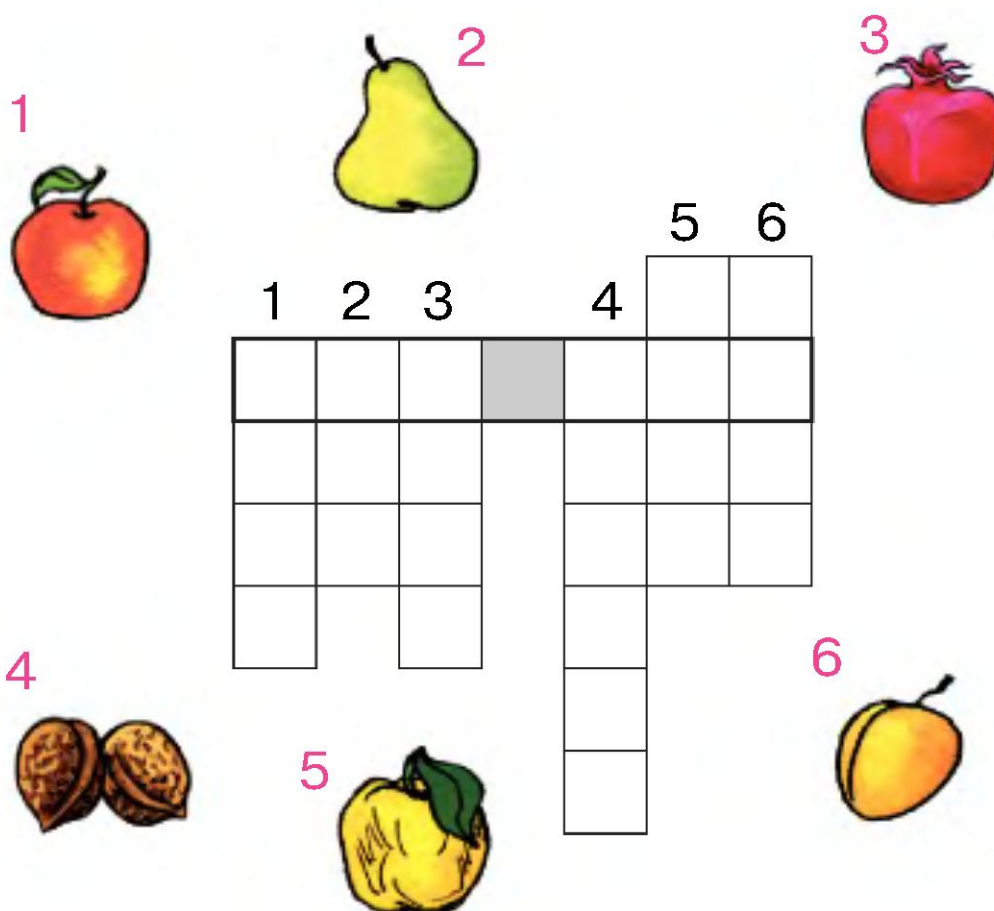
1. Qo'l nima dedi?
2. Oyoq nega yer tepindi?
3. Bosh nega hammadan zo'rman dedi?
4. Yurak nima qildi?

BO'LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni to'g'ri to'ldirsangiz, «Yer nima der?» she'riga oid jumla kelib chiqadi.

Rebus

Rebusni to'g'ri yechsangiz, «Aqlli bog'bon» hikoyasidagi hikmatli gap kelib chiqadi.

Savol va topshiriqlar:

1. «Bog' ichida oltin ko'mib qo'ygan-man» deganda, bog'bon nimani nazarda tutgan?
2. «Yer nima der?» she'rini yoddan ayting.
3. Erkinjon nega tanbeh eshitdi?
4. Orangizda maqtanchoq g'ozga o'xshagan bolalar bormi?
5. Ona yer bizlarga nimalar beradi?

MUSTAQIL O‘QISH UCHUN

O‘zbek elim

Odil Abdurahmon

O‘zbek elim,
Bek elim.
Senga nasib
Erk elim.

Peshanangga
Nur tegib,
Kamol topgin
Baxt emib.

O‘zingning o‘z
Tug‘ing bor,
Mustaqillik
Cho‘g‘ing bor.

Bobom Temur
Suygan xalq,
Dunyo uzra
Yayrab balq.

Buyuk musavvir

Erkin Malik

Bir musavvir bor ekan. U rasm chizish uchun dala-yu dashtlarga chiqarkan. Shunda: «Meni chizing, meni chizing», deb osmonda qushlar chuldirar ekan. Uloqchalar, toychoqlar atrofida dikir-dikir sakrashar ekan. Bu gal ham shunday bo'libdi. Musavvir ularga jilmayib qarab qo'yibdi-da, bir nimalarni chiza boshlabdi. Uni kuzatib turgan jonivorlar savolga tutishibdi:

— Bog'larda shuncha mevalar pishib yotganda, nimaga bug'doy rasmini chiz-yapsiz?

— Bu dunyoda nonsiz yashab bo'lmaydi. Non taomlarning podshosi. Non bug'doydan tayyorlanadi, — javob beribdi musavvir.

— Nimaga paxta rasmini chizdingiz?

— Paxtasiz ham yashab bo'lmaydi. U kiyim-kechak degani.

— Nimaga humo qushini chizyapsiz? Bulbul yoki kabutarni emas?

— Humo — baxt qushi. Humosi bor yurt tinch va badavlat bo'ladi.

— Quyosh-chi?

— Yurtimiz — quyoshli yurt. Uni bir kun ko'rmasa hamma sog'inadi.

— Daryo rasmini nimaga chizdingiz?

— Vatanimizda ikkita katta daryo bor. Biri Sirdaryo, ikkinchisi Amudaryo. Butun O'zbekistonni suv bilan serob etishadi.

— Tushundik. Oy va yulduzlar-chi?

— Hayot kun va tundan iboratdir. Kunduzi Quyosh yoritsa, kechasi Oy va yulduzlar butun olamni yoritadi.

Musavvir oddiy, ammo buyuk narsalardan chiroyli rasm yaratibdi. U O'zbekiston Respublikasining Davlat gerbi ekan.

Ming yashang

Yo'ldosh Sulaymon

O'zbekiston bosh kenti
Jonajonim Toshkentim —
Sen, ey mening nuridiydami,
Kelib go'zal vodiydami —
Seni ko'rdim yaqindan.
Yaltillagan chaqinday
Rom etadi har go'shang,
Quruvchilar, ming yashang!
Osmono'par qasrlar
Hali necha asrlar
Ko'z-ko'z bo'lar jahonga,
O'xshar shirin ohangga.

Seni qilsa tomosha
Har qanday ko'z qamashar.
Rom etadi har go'shang,
Quruvchilar, ming yashang!

Rivoyat

Navbatdagi yurish oldidan Qorabog'da chodir qurib turib qoldik. Harbiy mashqlar paytida ochiq havoda tunadik. Safar oldidan chodirga qaytib, ajib manzaraning guvohi bo'ldim. Biz yo'g'imizda chodir tuynugidan ikki kabutar tushib, o'rindiqa in quribdi. Biri tuxum bosib yotar edi.

Bu beozor jonivorlarga xalal yetkazmaslik uchun chodirni o'zga qildik. Sa-farga jo'nash oldidan to'rt navkarni qoldirdik.

Ularga tayin etdimkim:

— Qushlar tuxum ochib, polaponlari uchirma bo'lguncha, shu yerda bo'lursiz. So'ngra chodirni yig'ib, ortimizdan yetib borursizlar.

(Amir Temur haqidagi rivoyatlardan.)

Chinor va maysalar

Ollayor Begaliyev

Chinorning tuni bilan uyqusi buzilib turdi.

Ba'zan oh urar, ba'zan esa yosh boladay qiqirlab kulardi. Chinor alahlaganda maysalar cho'chib ketishardi.

Tong otdi. Quyosh nurlari bilan chinorni quchoqlab oldi.

— Omonmisiz, go'dagim?

— Go‘dakmish, — chinorni mazax qildi maysalar.

— Sizlar ham go‘daksizlar, — dedi Quyosh bobo, nurlari bilan maysalarni chimchilab.

Chinor tuni bilan bezovtalanib chiqqanidan nolidi:

— Nega bunday bo‘ldi, hayronman? Ilgari tinch uxlardim.

— Axir, bundan ming yil ilgari xuddi shu kuni urug‘ingni yorib, yer yuziga chiqqanding-ku! — dedi Quyosh bobo.

— Buni qarang-a, ming yoshga to‘ldimmi hali? — Chinor maysalarga qaradi.

— Ming yosh? Bu nima degani? — maysalar hayron bo‘lishdi.

— Ming yosh degani o‘rtancha o‘g‘lim Zaminbekning mening atrofimda ming marta aylanib chiqishi, — dedi Quyosh bobo.

— Zaminbek kim? Nega u sizning atrofingizda aylanadi?

— Hoy chinor, o‘zing tushuntirib ber maysalarga, — deb yo‘lida davom etdi Quyosh bobo.

Ulug'bek bobom

Po'lat Mo'min

Osmonlarda nur ko'zlaringiz,
Charaqlaydi yulduzlaringiz.
Amir Temur ruhi bo'lib yor,
Yashnamoqda bu ozod diyor.
Samarqandda bordaysiz mudom,
Ey munajjim, Ulug'bek bobom.
Fan ko'ksida yashaysiz hamon,
Ardoqlaydi jahon-u zamon.
O'chmagaydir hech izlaringiz,
Biz — yerdagi yulduzlaringiz.

Boychechak

Muhtarama

— Boy chechag-u oy chechak,
Muncha xushchiroy chechak.
Senga osmon mehribon,
Keng qirlar saroy, chechak.

Kulgilaring nur sochar,
Atirlaring moy, chechak.
Men bilan yur, uyimiz —
Senga issiq joy, chechak.

— Bilib qo'ygin, emasman
Men arzandaoy chechak.
Ulash barcha do'stingga,
Chunki nomim — boychechak.

Ota-ona

Tolib Yo'ldosh

Ota-ona ikki so'z,
Biri qosh-u biri ko'z.
Bir-biridan qimmatli,
Mehri daryo, himmatli.

Ular o'zin o'ylamas,
Farzandi sog' bo'lsa bas.
Farzand deb tomdan tashlar,
Hammasiga chidarlar,
Bular qo'sha chinorlar.

Qushcha

Abdulla Oripov

Goh butoqqa, goh gulga qo'nar,
Tinim bilmas sayroqi qushcha.
Nechun bahor seni rom etgan,
Qayda eding bahor kelguncha?

Kel, yashaylik hamisha birga,
Bizda bahor, gullar barchasi.
Bilsang, men ham chaman o'lkamning
Sho'x va quvnoq, shod o'g'ilchasi.

Oftob va odob

Po'lat Mo'min

Oftob yaxshimi,
Odob yaxshimi?
Oftob berar nur,
Odob-chi — huzur.

Lolalar uchun
Oftob yaxshidir.
Bolalar uchun
Odob yaxshidir.

Oftob bo'lmasa,
Qorong'u tushar.
Odob bo'lmasa,
G'am-qayg'u tushar.

Oftob ko'rinar
Tog'-tepalikda.
Odob ko'rinar
Salom-alikda.

Buloq va daraxt

(Ertak)

Zamira Ibrohimova

Qadim zamonlarda bir daraxt va buloq bo'lgan ekan. Ular yonma-yon yashar ekanlar. Buloq endigina ko'z ochgan, nihol esa nozikkina, salgina shamoldan chayqalib ketarkan...

Oradan oylar, yillar o'tibdi. Buloq suvi qirg'oqdan toshib, irmoq hosil qilibdi. Nihol ham sarvqomat daraxtga aylanibdi. Yo'lovchilar daraxtning soyasida dam olib, buloqning tiniq suvidan ichar ekan-

lar. Ketayotganlarida esa negadir faqat daraxtni maqtashar ekan:

— Zap qomatdor daraxt bo'pti-da!

Daraxtning dimog'i ko'tarila boshlabdi. U hatto buloqni mensimay qo'yibdi.

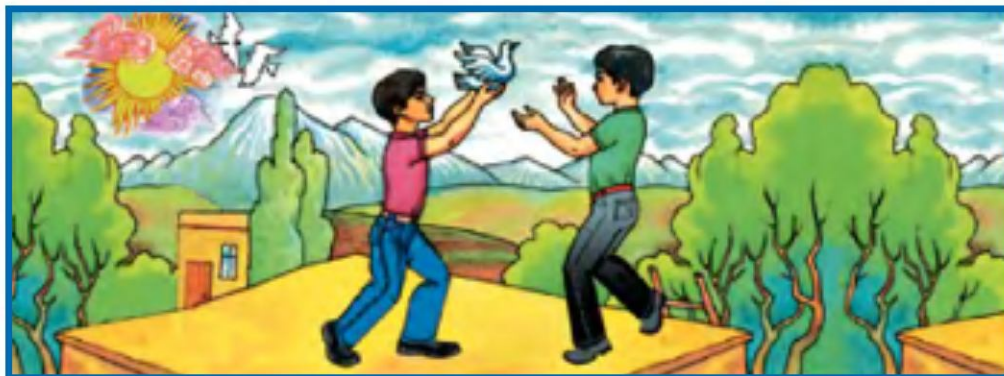
— Men soya solmaganimda, yoningda kim ham to'xtardi? Na soyang bor, na husning! — manmansirab debdi u.

Daraxtning gapidan buloqning dili og'ribdi. Bu hol yana takrorlangach, buloq suvi sekingina o'z oqimini o'zgartiribdi. Shundan so'ng daraxt ildizlariga bir tomchi ham suv kelmay qo'yibdi.

Daraxt esa buni sezmay, ko'kka bo'y cho'zib, mag'rur turaveribdi. Biroq ko'p o'tmay a'zoyi badani bo'g'ilib borayotganini sezibdi. Shundagina pastga egilib, buloq suvi kelmayotganini ko'ribdi.

— Nahotki buloq menga quvvat berib turgan bo'lsa?! — o'ylanibdi u.

Daraxtning ahvoli tobora yomonlashibdi, unga husn berib turgan yaproqlari qovjirab to'kila boshlabdi. U buloqning dilini nohaq og'ritganligini, tiriklikning kuchi ahillikda ekanini tushunib yetibdi.

Dil soʻzlari

Habib Rahmat

Oq kaptarim chiroyli,
Koʻk kaptarim chiroyli.
Tinchlik qushi deydi
Dil gaplarim chiroyli.

Koʻk toqida charx ura,
Bir dasta gulga oʻxshar.
Quyosh boshida kulsa,
Bir hovuch nurga oʻxshar.

Parvoz aylang elma-el,
Qanotingiz tolmasin.
Yer yuziga «tinchlik» deng,
Eshitmagan qolmasin.

Rostlikka mukofot

Farhod Musajonov

Nusrat aka bilan Barchinoy opa mehmonga boradigan bo'lishdi. O'g'illari Yolqin bilan Murodjon yaxshi bola bo'lib o'tirsa muzqaymoq va'da qilishdi. Aka-uka o'ynashdi. Koptok guldonga tegib uni sindirdi. Guldonna dadasi chet el safariga chiqqanda olib kelgandi.

Dadasi bilan oyisi mehmondan kelishlari bilan Yolqin dedi:

— Dada, dadajon, Murodingiz koptok o'ynab, guldonna sindirib qo'ydi.

Murodjon hali kichkina, gapirishni ham bilmas edi.

Dadasi bilan oyisi va'daga ko'ra muzqaymoq olib kelishgandi. Nusrat aka bitta muzqaymoqni olib Yolqinga berdi. Murodjon bo'lsa qo'l cho'zgancha qoldi. Ko'zlari javdirab, jiq yoshga to'ldi. Bu Yolqinning ichini alg'ov-dalg'ov qilib yubordi. Axiyri chidolmadi:

— Guldonna Murodjon emas, men sindirgandim.

U shunday deb qoʻlidagi muzqaymoqni ukasiga tutqazdi.

Dadasi ikkinchi muzqaymoqni Yolqinga uzatdi. Yolqin, axir men gunohkorman, degandek bosh chayqadi.

— Olaver, oʻgʻlim, toʻgʻrisini aytganing uchun gunohingdan kechdim, — dedi Nusrat aka.

Hikmatli gap:

● Toʻgʻri soʻzlash insonni yaxshilikka eltadi.

Ochiq gap

Nurullo Oston

— Chumolivoy, ish koʻpmi,
Ozgina dam ol, xoʻpmi?

— Ne foyda gap kovlashdan,
Qoldirma don gʻamlashdan!

Hakka va uning bolalari

(Ertak)

Bir kuni hakka bolalarini dalaga olib boribdi-da:

— Endi sizlar katta bo'lib qoldingiz, ovqatingizni o'zingiz topib yeyishingiz kerak, — debdi.

Ona hakkaning bu gaplari bolalariga yoqmabdi.

— Odamlar bizni o‘q bilan otib o‘l-dirishsa, nima qilamiz, — deyishibdi hakkavachchalar.

— Bundan qo‘rqmasalaring ham bo‘ladi, — debdi ona hakka. — Odamlar oldin sizni nishonga olishadi. To o‘q otilguncha ancha vaqt o‘tadi. Ular ko‘kraklariga miltiqni qadagunga qadar siz uchib ketasiz.

— Shundayku-ya, — deyishibdi hakka bolalari, — agar odam bizni tosh bilan urib tushirsa-chi?

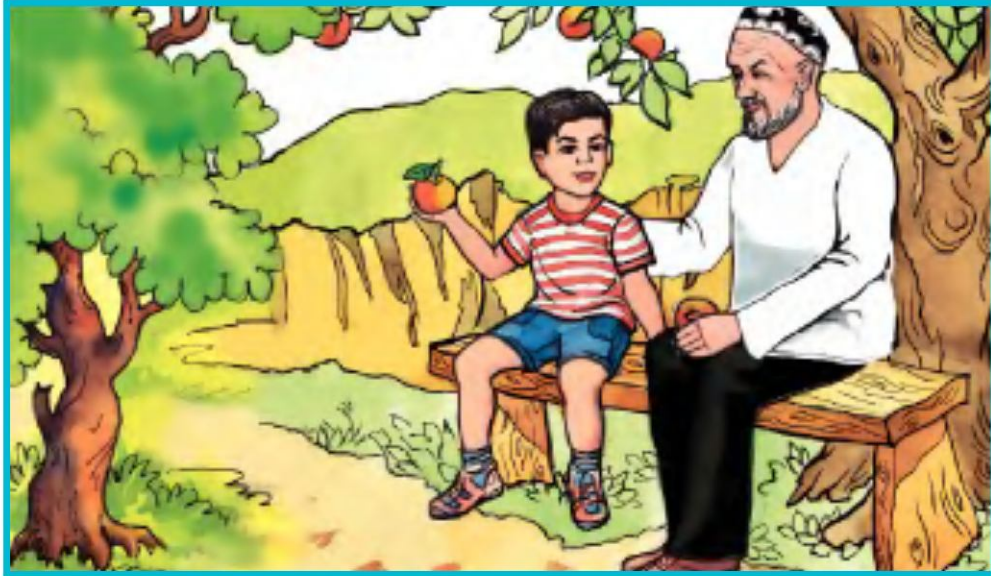
— U tosh olish uchun yerga engasha-di-ku! — debdi ona hakka.

— Qo‘lida tayyor toshi bo‘lsa-chi? — yana e‘tiroz bildirishibdi bolalari.

— O‘h-ho‘, sizning aqlingiz shunchaga yetar ekan, demak, dushmandan saqla-nishning uddasidan chiqasizlar, — debdi-da, ona hakka bolalarini dalada qoldirib, o‘zi uchib ketibdi.

Tez aytish:

- Oq choynakka ko‘k qopqoq,
Ko‘k choynakka oq qopqoq.

Olma

To'liqin Ilhomov

Bobo nevarasini tog' etagidagi dam olish uyiga olib bordi. Ular aylanib yurib shig'il hosilli, qirmizi mevalari ko'zni o'ynatadigan olma daraxtiga ko'zlari tushdi. Bobo ehtiyotkorlik bilan ikki dona olmani uzib, bittasini nevarasiga uzatdi.

— Shirin ekan... Bobo, bu olmani kim o'tqazgan? — dedi nevara.

— Urug'dan chiqqan bo'lsa kerak, — dedi o'ychanlik bilan bobo.

Nevara kutilmaganda olma shoxlariga tikilib qoldi.

— Xalta olib kelsak bo'larkan.

Bobo hushyor tortdi.

— Bo'tam, odamni uyaltirdingiz-ku.

— Nega bunday deyapsiz? — hayron bo'ldi nevara.

— Qani, ayting-chi, bu olmani siz o'tqazganmisiz?

— Yo'q.

— Saratonda chanqab qolganda yarim chelak bo'lsa ham suv keltirganmisiz?

— Yo'q.

— Ana, ko'rdingizmi? Daraxtga yordam-ingiz tegmapti. U qor, yomg'ir suvlari-ga qanoat qilgan. Izg'irinlarga chidagan. Hayotdan umidini uzmagan. Endi hosil qilib, uni barcha mehmonlarga ulasha-yapti.

Nevara shundaymi deganday daraxtga qaradi. Olma boboning gaplarini tasdiq-laganday shoxlarini qimirlatib qo'ydi.

Hikmatli gap:

- Halol ish — lazzatli yemish.

Arpa-bug'doy osh bo'lur

Abdusodiq Irisov

Uch kishi safarga chiqishibdi. Biri cho'ntaklarini pulga to'ldirib olibdi. Ikkinchisi belbog'iga tilla-kumushlarini tugib jo'nabdi. Uchinchisi bir xalta non-u tolqon, bir ko'za suv ko'tarib yo'lga chiqibdi. Buning xaltasini ko'rib, haligi ikki kishi rosa kulibdi, uni mazax qilibdi:

— Obbo tentak-ey, tilla-tanga olmay, tolqon ko'tarib yuribsanmi-a, og'irlik qiladi-ku, — deyishibdi ular.

— Mayli, — debdi xalta ko'targan kishi va yo'lga ravona bo'lishibdi. Nima bo'libdi-yu, musofirlar yurib-yurib cho'l-u biyobonga borib qolishibdi. U yerda na odam, na bir giyoh bor ekan.

Puldor va oltini bor kishilarning qorni ochib, nima qilishini bilmay qolibdi. Endi ikkovi tolqoni bor kishiga yalinishga tushishibdi. Biri pul, ikkinchisi oltin berib, yo non, yo tolqonidan sotishini so'rabdi. Tolqoni bor kishi pul-u oltinni qo'lga olib, og'ziga solib ko'ribdi, keyin aftini burushtirib:

— Buni yeb bo'lmaydi-ku, — debdi va pulni ham, oltinni ham uloqtirib tashlabdi.

— Mayli, kelinglar, — debdi u puldorlarga rahmi kelib, — ovqatni baham ko'ramiz.

Puldor bilan oltini bor kishilar o'z qilmishlaridan qattiq xijolat bo'lishibdi. Shunga qaramay darrov o'tirib, non-u tolqondan yeyishibdi.

Shunda ikkovi ham:

— Arpa-bug'doy osh ekan, oltin-kumush tosh ekan, — deyishibdi.

Oltin quyosh

Miraziz A'zam

Quyosh chiqdi —
Oltin quyosh,
Oltin quyosh ufqda!
Oltin quyosh chiqqanini,
Kel, aytamiz qo'shiqda!
Turing, qani, o'rningizdan,
Turing, oppoq bolalar.
Oltin quyosh chiqqanini
Qutlamoqda dalalar.
Oltin quyosh
Zarlarini
Qir-adirga sepmoqda.
O't-o'lan-u
Turfa gullar
Quyosh nurin o'pmoqda.

Aql va boylik

(Ertak)

Bir cholning to'rt o'g'li bor ekan. Bir kuni chol: «O'g'illarim, men qarib qoldim, orangizdan bittangiz oila boshlig'i bo'lishingiz kerak. Kim aqlli va davlatmand bo'lsa, o'zini ko'rsatsin. Shu merosxo'r bo'ladi», — debdi.

Katta o'g'il zumrad ko'zli oltin uzuk taqqan qo'lini ko'rsatibdi. Ikkinchi o'g'il zarbof choponini kiyib ko'rsatibdi. Uchinchi o'g'il kumush va javohirlar qadalgan kamarini beliga bog'lab ko'rsatibdi.

Chol kenja o'g'liga qarab:

— Nega sen indamaysan? Sen qaysi boyliging bilan maqtanasan? — debdi.

— Menda zumrad ko'zli uzuk ham, zarbof chopon ham, qimmatbaho kamar ham yo'q. Lekin mehnatkash qo'lim, botir yuragim, aqlli boshim bor, — debdi kenja o'g'il.

Chol bor-yo'g'ini kenja o'g'liga meros qilib qoldiribdi va oila boshlig'i etib tayinlabdi.

Turnalar

Ilyos Muslim

Turnalar, hoy turnalar,
Pastlab uchingiz.
Bizning ko'l va daryolar
Bag'rin quchingiz.
Bizlarni xursand qilib
Keldingiz shu choq.
Ko'kimizda tizilib,
Soling arg'imchoq.
Erkin, erkin uchingiz
Osmonni bo'ylab,
Qo'rqmay yerga tushingiz
Sayrashib, kuylab.
Bizlar ko'l-dengizlarni
Etdik xo'p obod.
Siz ham tushib bizlarni
Qiling juda shod.

Topishmoqlar

Tunda ko'rib, cho'g' deysan,
Tongda ko'rib, yo'q deysan.

Gul emas-u, bog'langan qilib dasta,
Yerni gulga aylantirar birpasda.

O'xshar qovun-tarvuzga,
Sip-silliq kiygan to'ni.
Ichi olov, zar rangda,
Pishirib yeysan uni.

Toyim bor, kishnamaydi,
Yozning kuni ishlamaydi.

Kichkina mitti,
Qo'limga olsam,
Qovurg'asi sinib ketdi.

Qorday oppoq,
Yungday yumshoq.

Tez aytish

- Qo'sh qo'lqop,
Qo'shovi ham
Bo'sh qo'lqop.
- Olim oldidagi oltita olmani oldi.
- Oydin oydinda oyisidan oldin bordi.
- Hashar, hashardan shahar yashnar.
- Dildora — Dinoraning dugonasi,
Dinora — Dilnozaning dugonasi.
- Qodir qaldirg'ochning qayrilgan
qanotiga qaradi.
- Dilshodning dili shod,
Dili shodning o'zi shod.
- Saidning sa'vasi
Sabzining sarasini,
Mahmudning maynasi
Mayizning maydasini yeydi.

MUNDARIJA

O'zbekiston — mening Vatanim

Vatan — bu (<i>Po'lat Mo'min</i>)	5
Buyuklar vatani (<i>Qutlibeka Rahimboyeva</i>)	7
O'zbekiston askarlari (<i>Odil Abdurahmon</i>)	8
Ota rozi — Vatan rozi (<i>Eson Rahimov</i>)	9
Suv — shifo (<i>Erkin Malik</i>)	10
Qish (<i>Tursunboy Adashboyev</i>)	11
Oy allasi (<i>Odil Abdurahmon</i>)	13
Charxpalak (<i>Shoyim Bo'tayev</i>)	14
Vatan (<i>Miraziz A'zam</i>)	16
Quyoshdan erta turib (<i>Yo'ldosh Sulaymon</i>)	17
Bo'lim yuzasidan takrorlash	19

Biz — buyuklar avlodi

Amir Temur (<i>Muhammad Ali</i>)	21
Amir Temur o'g'itlari	22
G'azal mulkining sultoni	23
Alisher Navoiyning hikmatli so'zlari	23
Alisherning yoshligi (<i>Oybek</i>)	25
Non isi (<i>Rivoyat</i>)	27
Abu Ali ibn Sino	28
Kitobga mehr (<i>Mirkarim Osim</i>)	29
Buyuk munajjim	30

Shoh va shoir	31
Ona sabogʻi (<i>Gʻiyos Komilov</i>)	32
<i>Boʻlim yuzasidan takrorlash</i>	34

Koʻklam — yashardi olam

Bahor kelgach (<i>Tursunboy Adashboyev</i>)	36
Lola (<i>Hamid Olimjon</i>)	37
Ona allasi (<i>Rivoyat</i>)	38
Mehribon oyijonim (<i>Poʻlat Moʻmin</i>)	39
Bekinmachoq (<i>Anvar Obidjon</i>)	41
Navroʻz bayrami	42
Navroʻz (<i>Rauf Tolib</i>)	44
<i>Boʻlim yuzasidan takrorlash</i>	45

Ilm — aql chirogʻi

Maktab — oftob qoʻshigʻi (<i>Quddus Muhammadiy</i>).	47
Kitobni asrang	48
Kitob, mening doʻstimsan (<i>Zafar Diyor</i>)	49
Oʻquv va bilim haqida (<i>Yusuf Xos Hojib</i>)	50
Kompyuter	52
Yaxshi niyat (<i>Anvar Obidjon</i>)	53
Toshbaqa va quyon (<i>Gʻulom Muhammad Vosif</i>).	54
<i>Boʻlim yuzasidan takrorlash</i>	56

Xalq oʻgiti — baxt kaliti

Sher va sichqon (<i>Ertak</i>)	58
Maymun va duradgor (<i>Ertak</i>).	60

Rostgo'y bola (<i>Ertak</i>)	62
Maqollar	64
Topishmoqlar	65
Laylak keldi — yoz bo'ldi (<i>Qo'shiq</i>).	67
Latifalar	68
<i>Bo'lim yuzasidan takrorlash</i>	69

Odob — insonga husn

Odob (<i>Rivoyat</i>)	71
Kapalak (<i>Mirmuhsin</i>)	72
Maslahat (<i>Iskandar Rahmon</i>)	74
Ochko'z sichqon (<i>Ertak</i>)	76
Taqsim (<i>Abdulla Avloniy</i>)	77
Chiroyli salom (<i>Safar Barnoyev</i>).	79
<i>Bo'lim yuzasidan takrorlash</i>	81

Mehnatning tagi — rohat

Aqlli bog'bon (<i>Ertak</i>).	83
Soqi bilan onasi (<i>Abdulla Avloniy</i>).	85
Yer nima der? (<i>Po'lat Mo'min</i>)	87
Tugma (<i>Shuhrat</i>)	88
Maqtanchoq g'oz (<i>Abdulla Avloniy</i>)	89
Ona yer (<i>Ibrohim Rahim</i>)	90
Yurak (<i>Rivoyat</i>)	92
<i>Bo'lim yuzasidan takrorlash</i>	94

Mustaqil o'qish uchun

O'zbek elim (<i>Odil Abdurahmon</i>)	96
Buyuk musavvir (<i>Erkin Malik</i>)	97
Ming yashang (<i>Yo'ldosh Sulaymon</i>)	99
Rivoyat	100
Chinor va maysalar (<i>Ollayor Begaliyev</i>)	101
Ulug'bek bobom (<i>Po'lat Mo'min</i>)	103
Boychechak (<i>Muhtarama</i>)	104
Ota-ona (<i>Tolib Yo'ldosh</i>)	105
Qushcha (<i>Abdulla Oripov</i>)	106
Oftob va odob (<i>Po'lat Mo'min</i>)	107
Buloq va daraxt (<i>Zamira Ibrohimova</i>)	108
Dil so'zlari (<i>Habib Rahmat</i>)	110
Rostlikka mukofot (<i>Farhod Musajonov</i>)	111
Ochiq gap (<i>Nurulla Oston</i>)	112
Hakka va uning bolalari (<i>Ertak</i>)	113
Olma (<i>To'lqin Ilhomov</i>)	115
Arpa-bug'doy osh bo'lur (<i>Abdusodiq Irisov</i>)	117
Oltin quyosh (<i>Miraziz A'zam</i>)	119
Aql va boylik (<i>Ertak</i>)	120
Turnalar (<i>Ilyos Muslim</i>)	121
Topishmoqlar	122
Tez aytish	123

Tal'at G'AFFOROVA,
Ergash SHODMONOV,
Gulbodom ESHTURDIYEVA

O'QISH KITOB

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksiyadorlik kompaniyasi
Bosh tahririyati
Toshkent — 2011

Rassomlar: *Rustam Zufarov,*
Laylo Basharova, Gennadiy Jirnov, Tohir To'xtayev

Muharrir *Zebiniso Mirzahakimova*
Badiiy muharrir *Tolib Qanoatov*
Texnik muharrir *Ra'no Boboxonova*
Musahhihlar: *Ma'mura Ziyamuhamedova, Nodira Oxunjonova*
Kompyuterda sahifalovchi *Lida Soy*

Terishga berildi: 16.08.2010. Bosishga ruxsat etildi: 14.03.2011.
Bichimi 70x90¹/₁₆. «Pragmatic» garnituras. Kegli 19 shponli. Ofset bosma.
Shartli bosma tobog'i 9,36. Nashriyot-hisob tobog'i 9,0.
Adadi 408615 nusxa. 1524-son buyurtma.

**«Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi,
100000, Toshkent shahri, «Buyuk Turon» ko'chasi, 41.**